2

ERYCI PVTEANI

MVSATHENA,

SIVE

NOTARVM HEPTAS,

Ad HARMONICÆ LECTIONIS

Nouum & Facilem vſum.

Eiuſdem

ITER NONIANVM.

Dialogus,

Qui Epitomen Muſathenæ comprehendit:

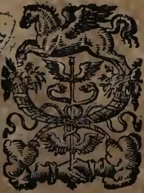
Eiuſdem

DE DISTINCTIONIBVS SYNTAGMA

cum

Epiſtolâ Iuſti Lipſii de eâdem materiâ:

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

HANOVIÆ

Typis Wechelianis, apud Claudium

Marnium & heredes Ioan. Aubrii.

ILL.^mo ET REV.^mo

FREDERICO BORROMÆO,

S. R. E. CARDINALI, & *Archiepiſcopo Mediolanenſi*

ERYCIVS PVTEANVS *Muſathenam ſuam commendat.*

AVGVSTVS cùm liberos ſuos populo cõmendaret, adijcere ſolitus, *ſi merebuntur*: & ego hunc librum tibi, magne Antiſtes, Muſicam hanc inquam prolem, *ſi merebitur.* Tibi autem, & ſic populo; cùm ad tuum populus iudicium ſuffragiumque concurrat. Ego autem, vt blandientem Famæ auram experiar, non minùs populo placere, quàm tibi debeo. vitam enim ſcriptis meis tu decernere, dare populus poteſt: niſi tu tamen dare videaris, quòd decernas. Ergò tibi, nõ populo; quia promere tu ſententiam Famæ, ille ſubſcribere natus: tu formare, ille ſequi. Quid mirum? Hæc Dignitas, Virtus, & Doctrina tua eſt; de quibus neſcio an publicè debeam dicere cùm publicas voces Modeſtiæ ſtudio tu reſtrin-

gas. Magna hæc laus eſt, laude non corripi, non corrumpi: malle animi illum fructum cōſcientię horreo cōditum, quàm rumori ſparſum. Facis: & quid niſi CAROLVM internâ nobis ſpecie repræſentas, ipſum Modeſtię Genium atque Sanctitatis? Sed hanc vtramque ſeorsùm in te Eruditio quoque commendat, quam parciùs CAROLVS habuit, vt bonus eſſe faciliùs & præeſſe: tu copiosè, vt vtiliùs poſſes. Inflant enim litteræ, aut certè adflāt & quatiunt liberum omne pectus: tu verò tam expreſſum & propinquum Modeſtiæ exemplum habes, vt à faſtu litteras vindices. Quemadmodum æternum illud templum ſtellarum ſiderúmque facibus diſtinctum, lumen habet, calorem non habet: ſic tu doctrinæ dotes ſine ambitione: æternis nominibus certus inſeri, quòd habes; dignus, quòd ſic habes. Quòd autem habes, tibi & ingenio tuo; quòd ſic habes, CAROLO & Modeſtiæ eius debes, in quam indole & munere ſucceſſiſti. Itaq; cùm te miror, illum veneror; ſed multos hortor, ne ad plebeiorum humilitatem deuolutas litteras languere ac ſuſpirare diutiùs ſinant ad memoriam priſci ęui & dignitatis. Hodiè enim quis è magnis mihi animū in libris occupat? quis lectionis fructum manu menteq; carpit? quis

meliores cogitationes ſcripto colligit, aut oris vitia ſtilo præuertit? Apud veteres illos ne ſceptrum quidem ſtili ſocietate euiluit: & quaſi par gloria imperij atq; ſtudiorum, eamdem ad regendũ & ſcribendum manum porrexerunt. Cum veteribus autem tu magne Antiſtes, qui in iſtâ infulâ Muſas colis, in iſtâ purpurâ ingenij cultum amas, curas publicas ſtudiis priuatis temperans, id eſt laboribus labores. Legis, & ſcribis, quaſi ad vtrũq; hoc dũtaxat natus: emines, & regis, quaſi à Naturâ ipsâ doctus. Felices libri, quos tangis! felicem populum quẽ regis! ego felix, cui & in populo tuo eſſe, & ſcribere quóq; populo contigit, q̃ reponi inter libros tuos mereatur. Sic igitur ad benignitatis tuæ perennẽ & copioſum fontẽ eo, ad quem LIPSIVS, SEPTALIVS, SACCVS *digitũ intenderũt*; vt ad maiorẽ prouentũ ſterile ingenij mei herediolũ fauoris irriguo latice fœcũdes. ô annuas, & adfluas! ô Mæcenas & patronus tu mihi ſcribaris, quẽ reſpiciam velut Cynoſurã. Vt corbita in trãquillo mari: ita ſtudia in hoc Muſarum curſu tarda aut ignaua, niſi magnorum ſecunda aura adſpiret. Ego quidem partim priuato, partim publico hactenus remigio vectus aliquantulùm promouiſ-

ſe videor: ſed quando erit, vt cum Poëtâ glorier,

——immenſum ſpatiis confecimus æquor?

Deſpero aut diffido, vt altum hoc video, & contra nitentem æſtum. Liuor ſpirat, &

——turbines venti,
Imber, fluctusq́ᵹ, atque procellæ infenſæ frangere malum,
Ruere antennas, ſcindere vela.

Pereo, ſi renitor: pereo, ſi non renitor. Renitar tamen, ſi in tutelam tuam hanc ingenij mei, vt ſic dicam, nauem admiſeris, quę nunc ſine Lare aut Genio errat. Voueo, & te nobis ſuperſtitem, magne Antiſtes. In tuâ vrbe, III. Non. Iun. ∞.I Ↄ CII.

AD PERILLVSTREM V.

IO. VINCENTIVM PINELLVM.

IAMÆ *Primitias collegeram*, IO. VINC. PINELLE, *vir inter optimos nobiliſsime, inter nobiliſsimos optime, inter vtroſq; doctiſsime; & in manus numerò (ne ſtudiorum meorum ager Noualis eſſet) ſtilum reſumpſi, ac ſulcos aliquot effodere cœpi: mox obſerere, occare, ſarrire; etſi leuiter, languore fractus, & ad leuem hunc* SEPTEM NOTARVM *fructum. Hunc priuſquam publicè promo, tibi veterum ſollemni ritu ſacratum ſiue libatum eo, debitum tuæ priuatæ in me, dicerem & publicæ in Litteratos benignitati, niſi communi cauſſæ muneris vilitate præuaricari viderer. Non ad Amicitiam me tantùm, ſed ad Larem etiam vocas: haut indignum liberalitate tuâ ratus, quem non ſpreuerat magnus & eruditus ille Princeps. Beneficia, ſed & magnifica iſthæc inuitatio; & cum inſigni meo honore commodoq; coniuncta. Nam, vt Cicero ſcribit*, facillimè in optimam partem cognoſcuntur adoleſcẽtes, qui ſe ad claros & ſapientes viros, benè conſulentes Reip. contulerunt: quibuſcum ſi frequentes ſunt, opinionem adferunt populo eorũ fore ſe ſimiles, quos

ſibiipſi delegerunt ad imitandum. *Scilicet ſine fructu Virtutis atque Doctrinæ magnorum familiaritas, domeſtica inprimis, eſſe non poteſt; & ſicuti illi qui in ſolem veniunt, aut colorem mutant, aut vrentē ſentiunt calorem: ita nos, qui leui quodam rore Eruditionis tincti, dum vobis grandibus vtimur, aut dotes aliquas amando in nos deriuamus, aut deſiderium aliquod concipimus admirando. De me, ne aliena ſcruter, exemplum capio, cui poſt Clariſſ.* IVSTVM LIPSIVM *æternum Muſis & mihi virum*, LVDOVICI SEPTALI *doctiſſimi hominis, & quod inter laudes eius pono, tui amiciſſimi conſuetudo, & ſtimulus ad omne genus Virtutum fuit, & publicè (amici cauſſâ dicam) ad opinionem litterarū tantū valuit, vt in limine hoc Italiæ à pleriſq; amari, à te vocari etiā meruerim, id eſt, maximo honore & ſingulari beneficio decorari. quib. ego hoſtimētum aliquod concipere magis cupio, quàm concepi. Inter pares enim beneficiorum concertatio eſt: tuum hoc in me meritum, vt maieſtate excellit, ita mutuum nō admittit. Ne tamē contemptione ipſius mei declinare gratiam videar, pignoris ſiue arræ loco ad humanitatis tuæ aram Sterilem hanc meſſem Amoris & Officij bijugo plauſtro adueho, quam in horreum illud librorum tuorum condas; imò verò ad aream opportunè depromptam lectionis tuæ tribulo tritures & excutias;*

iudicii

iudicij tui vanno ventiles & purges: vt inſpicias & cenſeas inſcriptum tibi librum, nō indignum luce & vſu publico, ſi probes. Vale Perilluſtris vir, & PVTEANVM tuum expecta. Mediolani, Kal. Quinct. CIↃ.IↃ. XCIX.

LIBRVM
PRODIRE IN PVBLICVM
IVBEO.

QVid lucem refugis libelle? prodi:
Bellum ſic ſatis, & ſatis politum
Vulgi te manibus volo teneri,
Manus quem melior probat politum:
Vulgi te volo mentibus recondi,
Mens quem purior adprobat politum.
Prodi, inquam: neq; quo videre lucem
Ornatu; at magè quo videre fructu
Poſsis, diſpice. Publicè placebit
Qui prodeſſe poteſt. Quid ergò lucem
O libelle fugis? ſat es politus.
Si prodeſſe potes, placebis Orbi:
Si placere potes, ſat es politus.

AD LECTOREM.

MVSATHENAM *publicè tibi ſiſto, mi Lector, nouum nomen, nouum numen; cui meo te exemplo litare volo,*

Seu voce nunc mauis acutâ,
Seu fidibus, Citharáve Phœbi.

Meo exemplo: ſed tuo certè bono, ſi bonum exiſtimas, Harmonicæ Lectionis æquè facilem ac iucundum vſum poſſidere. Vtrumque tibi ſpondeo, qui vtrumque feci: feci autem hac meâ HEPTADE NOTARVM, quem numerum, *vt cum Cicerone loquar*, rerum omnium ferè nodum, *ipſo nomine venerabilem Antiquitas habuit, & neruis cantibusq́; diſpertiuit. Sed ſi iucunditatem reſpicis; breuiter: Veterem Muſicam adumbratam in Nouâ, & in Veteri Nouam, id eſt, delitias habes vtriuſque æui. Si facilitatem; paucis: ſcirpum ſine nodo vides; etſi nodum hìc tamen vir doctus quidam quæſierit, inuentū in Hiſpano* RAMO. *Quæ de* Subſtitutionum *differentiis, & velut legibus nupera ſubtilitas obſtruxerat, feliciter amolitus ſum: alius ante me conatus; ſed ita, vt de induſtriæ meæ laude nihil prælibârit. Per diuerſam enim viam nouum hunc canendi vſum ſtrauimus, ſeorſum à publicâ declinantes. ac planiorem hanc meam & amœnio-*

rem eſſe non negabis, ſi calcaueris. Itaque inſiſte mi Lector, non ab Hermâ, aut Hermathenâ dirigendus; ſed à MVSATHENA. *Cùm ad metam perueneris, cùm fructum ceperis, benignus eſto, & laudem mihi hanc adſcribito, à* PVTEANO *te cepiſſe. Ita ſalue.*

IN
ERYCI PVTEANI V. C.
MVSATHENAM.

QVæ magno ſuper Orpheo Lyraq́;
Priſcæ laudibus edidere vates
Ægri ſomnia, fabulasq́; & ipſis
Gerris vel Siculis inaniora
Longùm poſtera credidere ſecla.
Sed nec fabula iam cluebit Orpheus,
Nec ludus fuerint iocuſue vates,
Nec vim Muſica priſtinam requiret,
Antiquoſue gemet ſuos honores.
Nam tandem ſibi reddita, ac priori,
Quo tamquam capitis minor carebat,
Ceu poſtliminio, ſtatu recepto,
Aut miracula priſca mox nouabit,
Aut edet noua non minora priſcis,
Quæque hæc & veniens loquetur ætas,
Quæque hæc & veniens ſtupebit ætas.
Te porrò columen ſuum decusq́;
Tali pro merito ſacra Tonantis,
ERYCI PVTEANE, fronde cinctum
Doctorum variis modis modorum
Ac dulci celebrabit vſq; cantu.

PHIL. RVBENIVS.

ERYCI PVTEANI

MVSATHENA,

SIVE

NOTARVM HEPTAS.

CAPVT I.

Diſſertatiŭcula de ortu & occaſu Muſicæ priſcæ. Noſtram ſubnatam eſſe, & terram olère, ſed à Muſathenâ particulam accipere Cœleſtis auræ. Quid Muſathena, item Hermathena: illius nouam ſt. ueſturam eſſe, huius veterem; ſed nouam veteri congruentem.

FARI *quis vetat, aut vetat fateri,*
Indoctus niſi bardus atque blennus,
Quondam munere Muſicem Deorum
Cœlo terrigenis datam; ſed orbis
Et aui vitio malignioris
Contemptam repedaſſe: turpe dictu:
Ars poſtquam periit, placere cœpit,
Et quiuis ſtimulis premi relictis,
Non poſtliminio vt melos vetuſtum
Cœlo duceret; at ſuperbiore
Suppleret ſtudio melos vetuſtum.
Sic Ars nata notha eſt, placétque notha:
Fari quis vetat, aut vetat fateri,
Indoctus niſi bardus atq; blennus?

MVSATHENAM carminis auſpicio ordior, in veterem quamdam felicitatis imaginem, in nouam facilitatis, dilapſam ac fractam daturus Muſi-

cam noſtri æui. Hodiè enim in vmbrâ tantùm priſcę illius artis canimus aut pſallimus, fuco quodam non ſolùm difficiles, ſed languidi & inſuaues. Vbi Aſclepiades, qui ſeditiones accẽſas cantu inhibuit? Vbi Damon, qui temulẽtæ iuuentutis petulantiã modulorũ grauitate perdomuit? vbi Thales Cretenſis, qui Organicâ ſuauitate morbos ac peſtilẽtiam fugauit? At noſter omnis & cantus & conatus inſidias quaſdam auribus faciat, animum non capiat. Scilicet in diuinam hanc partem vis quædam diuina valet, quæ in noſtrâ ſe Muſicâ hactenus quærit non inuenit: in veteri fuit, & innotuit. Quid in verba & rationes ſtilum torqueo? ipſam Harmoniam apud Marcianum Capellam audi: *Iampridem quidẽ exoſa terrigenas & faſtidioſa mortalium, cœli orbes ſtellãtes incutio. In quibus artis præcepta ediſſertare prohibitum: cùm melodiam omniſonis conuenientem pulſibus modulorum machinæ obeuntis ipſa rapiditas & concinat & agnoſcat. Sed quoniam emerſa terris virgo nuptura vaneſcentia intercapedinatæ prolixitatis obliuia iam ſupero debet vigore diſcutere, iuſſa percurram, ſi priùs ingratæ mortalitatis cõmoda repudiata recẽſeam. Dum me quippe germanam gemellamq́ cœlo illa incogitabilis effigientiæ genuiſſet immenſitas, ſidereæ reuolutionis excurſus, atq́ ipſa totius molis volumina comitata ſuperos incitosq́ fulgores modis aſſocians numeros non reliqui. Sed cùm illa monas intellectualiſq́ lucis prima formatio animas fontibus emanantes in terrarũ habitacula rigaret, moderatrix earum iuſſa ſum demeare. Denique numeros cogitabilium monitionum, totiusq́ voluntatis impulſus ipſa rerum diſpenſans congruentiam temperabam.* Abiit igitur cum Aſtræâ, Fide,

Virtute etiam Harmonia,& vis Harmoniæ: cuius ego nouam ſobolem, velut ſcintillam aliquam ab æternis flammis in terram ducturus, diuinæ naturæ ſemina copulo, & numina miſceo MVSARVM PALLADISQVE; vt terrenũ melos cœleſti ſeptem orbium dulcedine concors, ſacrum MVSATHENÆ fiat, velut nouæ Deæ. Quis vetat? Mercurium antiquitùs Minerua admiſit, & HERMATHENA facta: Muſarum ſodalitium cur reiiciat? Hermathena inquam, quam in pretio Cicero habuit ſtudiorum cauſsâ. Ad Atticum: *Quod ad me de Hermathenâ ſcribis, per mihi gratum eſt, ornamentum Academiæ proprium meæ; quòd & Hermes commune omnium, & Minerua ſingulare eſt inſigne eius Gymnaſii.* Sed Hermathenam, quaſi Eloquii & Sapientię coniunctionem, ab ipsâ Antiquitàte accipias; MVSATHENAM, quaſi inane nomen, & inane numen, nouitatis audacia prodat. Quæ enim auctoritas? imò quæ ratio? Illæ placidæ & tranquillæ Muſæ,

—τῆσιν ἄδον θαλίαι, καὶ τέρψις ἀοιδῆς,

quomodò & galeam Palladis, & ægida, currusq́; & rabiem (vt cum Horatio dicam) patiantur? Belli quidem præſes Minerua; & Pallas ipſa ἀπὸ τοῦ πάλλειν τὸ δόρυ dicta; Vergilio

Armipotens belli præſes Tritonia virgo:

& tales imagines quoque ſunt, ad metum ac terrorem. De Muſis verò Ælianus ſcripſit in Variâ Hiſtoriâ: Οὐδεὶς οὔτε πλάστης, οὔτε γραφεὺς τῶν Διὸς θυγατέρων τὰ εἴδη παρέστησεν ἡμῖν ὡπλισμένα. ὁμολογεῖ δὲ τοῦτο ὅτι δεῖ τὸν ἐν Μούσαις βίον εἰρηνικόν τε ἅμα, καὶ πρᾶον εἶναι. Ergò ad Auctoritatem & Rationem cogor? illam nō prætendo: hanc inuenies, ſi paullulum Palladem armis ſpoliaueris, ſi Litterarum præſidem, Muſicæ in-

uentricem, Sapientiæ fontem agnoſcas, ſi virginem, ſi pacis ſtudioſam, ſi è Ioue natã. Nummum mihi veterem argenteum LAVRENTIVS PIGNORIVS vir doctus & amicus communicauit, in quo ab vnâ parte Traiani effigies, & circumfluentes dictiones: ΑΥΤ. ΚΑΙϹ. ΝΕΡ. ΤΡΑΙΑΝΟϹ ϹΕΒΑϹΤΟϹ: ab alterâ, Noctua geminæ Teſtudini ſiue Lyræ inſidens, & reliquum inſcriptionis: ΔΗΜ. Ε. ΥΠΑΤ. Β. Quò niſi ad Palladis & Muſarum commercium referas? Ego refero, & hoc quoque typo motus, compono MVSATHENAM, SEPTEM NOTARVM nouum facilemque vſum edocturus; cum voluptate eorum qui Harmonicam lectionem amant; cum fructu autem eorum, qui eamdem tractant.

CAPVT II.

Vtraque Muſathenæ pars ſeorsùm explicata. Calliopen propriè ad hanc compoſitionem facere. Palladem pro ſeptenario numero rectè & exemplo veterum vſurpari.

VOcum diſcrimina ipſamque Muſicam acceptam Muſis referre cogit Antiquitas: Muſas etiam *Camœnas, quaſi canenas à canendo dictas* Macrobius ſcripſit. Sed ne ad conſtituendam MVSATHENAM vniuerſum cœtum cœlo traham, ſolam Calliopen euocabo: ita enim futurum, vt nullâ ex parte Cœleſtis harmonia violetur: & tamen in terram vniuerſa trãsferatur. quippe ita Cœleſtes orbes Muſæ incutiunt, vt, cum Mercurii & Veneris eadem ratio ſit, octo illi curſus ſeptem dumtaxat efficiãt diſtinctos interuallis ſonos: quos colligat,

& in concentum Calliope cogat Muſicâ quadam lege. Macrobius ſcribenti mihi prçit & Heſiodum explicat: *Theologi nouem Muſas, octo ſphararum Muſicos cantus, & vnam maximam concinentiam, quæ* CONSTAT EX OMNIBVS, *eſſe voluére. Vnde Heſiodus in Theogoniâ ſuâ octauam Muſam Vraniam vocat; quia poſt ſeptem vagas, quæ ſubiectæ ſunt, octaua ſtellifera ſphæra ſuperpoſita proprio nomine cœlum vocatur. Et vt oſtenderet nonam eſſe & maximam quam conficit* SONORVM *concors* VNIVERSITAS *adiecit:*

Καλλιόπη θ᾽. ἣ δὴ προφερεστάτη ἐστὶν ἁπασέων,

ex nomine oſtendens ipſam vocis dulcedinem nonam Muſam vocari. Nam Καλλιόπη *optimæ vocis Græcâ interpretatio eſt. Et vt ipſam eſſe quæ* CONSTAT EX OMNIBVS *preſſiùs indicaret, aſſignauit illi* VNIVERSITATIS *vocabulum, videlicet* προφερεστάτη ἁπασέων. Itaque Calliopen, id eſt perfectam vocem ad Harmonicam hanc lectionem meam transfero. PERFECTA autem Vox, Iſidoro exprimente, *eſt alta, ſuauis, & clara. Alta, vt in ſublimi ſufficiat: clara, vt aures impleat: ſuauis, vt animos audientium blandiat. Si ex his aliquid defuerit, vox perfecta non erit.* Alteram compoſitionis noſtræ partem habemus: quid autem

—θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη,

ſiue Pallas? Marcianus lib. VI. numeris definiuit,

Ἑπτὰς *in numeris, prior igni, tertia Luna.*

Vbi per ignem Vulcanum intellige, per hunc octenarium, qui Heptada ſubſequitur, & Vulcano ſacer. Luna verò tertio à coitu die luceſcit, & Minerua dicitur, fortaſſis & hinc Tritonia. Sed cur Ἑπτὰς *in numeris?* quòd ſicuti Pallas omnis copulæ

virilis expers, & producta ſine copulâ: ita ἑβδάς neq; duplicata numerum decade minoré gignit, neque naſcitur è numero duplicato. Sic Macrobius: *Huic autem numero*, (ſeptenario) *adeò virginitatis opinio inoleuit, vt* PALLAS *quoque vocitetur: Nam virgo creditur; quia nullum ex ſe parit numerum duplicatus, qui intra denariũ coarctetur, quem primum limitem conſtat eſſe numerorum. Pallas ideo, quia ex ſolius monadis fœtu & multiplicatione proceſſit, ſicut Minerua ex vno ſolo parente nata perhibetur.* Marcianus: *Quid autem te Heptas veneranda commemorem? quæ quòd Naturæ operâ ſine fœturarum contagione conformaris, inter Deos* TRITONIÆ, *virginis poſſediſti. Nam cùm omnes numeri intra decadem poſiti aut gignant alios, aliisq; gignantur aut procreentur: hexas & octas generantur tantummodò: tetras autem & creat & creatur. at Heptas quòd nihil gignit, eo* PAR VIRGINI *perhibetur; ſed quod a nullo naſcitur, hinc* MINERVA eſt. Clara hæc ſunt, & lucem quoque immittunt alteri eiuſdem Marciani loco, lib. 1. vbi Pallas ſuper nuptiis Philologiæ conſulitur: *Dedignatur præterea huiuſmodi adhibere conſenſum, cùm ita expers totius copulæ cenſeatur; vt neque de vllâ commixtione progenita, neque ipſa procreare quidquam* ARITHMETICA *teſte monſtretur.*

CAPVT III.

De munere Muſathenæ. Muſica definitur. eius gradus & adcretio per ſonorum augmenta.

NOmen habes: etiam munus?

Obſe-

Obloquitur numeris ſeptem diſcrimina vocum: Sed ad nouum & compendiarium Harmonicæ lectionis vſum. Harmonica lectio pars quædam Muſicæ eſt, nec diſtinguenda, niſi ab ipſo genere lumen accipiat. Eſt igitur Muſica PLVRIVM ET DISPARIVM APTA SONORVM CONCORDIA. Pauciorum quidem in artis primordio, & rudibus adhuc Muſicæ ſeculis. *Nec quicquam omnium eſt* (vt appoſitè Appuleius) *quod poſſit in primordio ſuo perfici; ſed in omnibus ferè ante eſt ſpei rudimentū, quam rei experimentum*. Et rectiſſimè Romani eloquii nectar lib. 1. de Oratore: *Omnia ferè quæ ſunt concluſa nunc artibus, diſperſa & diſſipata quondam fuerunt, vt in Muſicis numeri, & voces, & modi*, &c. Cùm itaque diſcreti primùm ſoni iungi cœpere & aptari ſimul, duorum Muſica fuit. Idem Appuleius id non obſcurè aut per figuram indicat libr. 1. Florid. *Quod ſi quis videbatur paulò longius in arte promouiſſe; ei quoque tamen mos fuit vnâ tibiâ, velut vnâ tubâ perſonare. Primus Hyagnis in canendo manus diſcapedinauit: primus* DVAS *tibias vno ſpiritu animauit: primus lænis dextris foraminibus* ACVTO TINNITV GRAVI BOMBO *concentum Muſicum miſcuit*. Certè Muſicum: & Cenſorinus hoc numero Symphoniam definiuit. *Eſt autem*, inquit, *Symphonia* DVARVM VOCVM *diſparium inter ſe iunctarum dulcis cōcentus*. Duarum itaq; vocum velut præſidio nomen dignitatemq; ſuam Muſica tutata eſt atq; defendit: mox fines vlterius etiam protulit, & triū, quattuor, pluriumq; ſonorū potita. Creuit inquam, ſed per gradus & ordine atque

progreſſu quodam naturæ. In te ipſo, qui perfe-ctiſſimę HARMONIÆ idæam poſſides, exemplum ſtatue. Quid enim? Numeras? his interuallis ſcandis: creſcis? his incrementis ſurgis: ambulas? his ſpatiis moueris. vt continuum & ordinatum motum videas; minimè verò ſaltum. De tribus autem ſonis, in fragmento, quod adiungitur Cenſorini libro de Die Natali: *Organum quondam TRES habuit INTENSIONES. Grauem, Mediam, & Acutam. Inde Muſæ quoque tres olim æſtimatæ: Hypate, Meſe, Nete. Nunc in ampliore numero ſoni conſiderantur.* Nec refert quod hîc de Organo mentio: tu ad Voces ſecurè etiam refer, eaſdemque ſuccreuiſſe cenſe ab hac ſtirpe, & Notarum ramulos latiùs deinde expandiſſe. Trium etiam ſonorum Orator meminit de Oratore; etſi in alium à ſenſu meo ſenſum: neq; enim de multitudine vocum, ſed de naturâ tantùm ac differentia agit. verba tamen videamus, & corollarium ſumamus Tullianæ huius doctrinæ. *Vocis mutationes totidem ſunt quot animorum, qui maximè voce commouentur. Mira eſt enim quædam vis vocis, cuius quidem* è TRIBVS *omnibus* SONIS: INFLEXO, ACVTO, GRAVI *tanta ſit & tam ſuauis varietas perfecta in cantibus.* Sunt & aliæ vocum differentiæ, quas Iſidorus lib. II. Orig. cap. XIX. enumerat: vt ſunt, voces Suaues, Perſpicuæ, Subtiles, Pingues, Acutæ, Duræ, Aſperæ, Cæcæ, Vinnolatæ, &c. Itaque è ſingulis olim Muſica conſtitit è duobus, è tribus, è quattuor ſonis: addo, vltrà etiam, creſcente æuo, ventum; & cum Muſarum numero, à quibus Muſica nomen ſortita, numerum hunc ſonorum creuiſſe; ita vt

quemadmodum cæterarum, ita & huius ſcientiæ certos & diſtinctos quoſdam gradus videas, quos prima ſtatim ætas (ad Hiſtoriam Sacram, Profanamque prouoco) inuenit ac cœpit: noſtra quaſi perfecit & finiuit.

CAPVT IV.

Muſicæ partitio. Quid Aſſa vox. Feſtus obiter correctus.

MVSICAM diuido in eam, *quæ ſonos inueſtigat, & cum ratione quadam diſponit ad concentum; quæq; generis nomine donata* MVSICA *appellatur:* & in eam, *quæ eos ipſos ſonos aut aſſâ voce exprimit* (quam HARMONICAM dicimus,) *aut voce factâ arte & adfictâ, ſiue per inſtrumenta expreſſâ*, quam ORGANICAM appellamus. Sic apud Nonium Marcellum Cato: *Melos alterum in cantibus eſt bipartitum, vnum, quod eſt in* ASSA VOCE: *alterum, quod vocatur* ORGANICON. Aſſam vocem idem Nonius explicat eſſe linguæ ſolummodò, aut oris humani, non admotis aliis vocibus: aitque; *Aſſum autem exiſtimandum eſt, vt in obſoniis ſine pigmentis ſaporis alieni, quemadmodum* MERVM *dicitur* SOLVM. quaſi dicat aſſum ſolum ſignificat; quòd ſine condimento, aut alius ſaporis adiumento coquantur carnes atque edãtur: quomodo & merum, eodem loquendi modo, de vino dicimus, cui nihil Nymphæ ſiue Lymphæ admiſtum. Varro, Latinitatis ille tibicen longiùs hoc etymon libr. IV. de L. L. ſcribens producit. *Merula,* inquit, *quòd mera, id eſt,*

ſola volitat. Iſidorus verò aliter libr. XII. Originum.cap. VII. *Merula antiquitùs medula vocabatur, eò quòd moduletur. Alii merulam vocatam aiunt, quia ſola volat, quaſi mera volans.* Hinc Feſti locus manifeſtiſſimò in liturâ eſt: *Aſſa dicebatur cantus tibiarum.* nec enim tibiarum, ſed, vti dixi, vocis humanæ tantùm. Vir doctus corrigebat: CVM *cantu tibiarum*, quia inquit hæ cum cantu interdum iungebantur. Vbi ſodes? Apud Nonium in Aſſa: *Varro de vitâ populi Romani lib. II. In conuiuiis pueri modeſtè, vt cantarent carmina antiqua, in quibus laudes erant maiorum, &* ASSA VOCE, *&* CVM TIBICINE. Sed profectò hîc tibiæ, ſi quicquam oculis vtor, penitùs ſecernuntur, adeò non iunguntur: nec aliud eliciam, quàm carmina primùm aſſa, ſiue ſola voce olim cantitata, quod Græci ἄδειν: deinde etiam cum tibicine, non aſſà, quod ψάλλειν dicebant. Ineptè autem ſolus cecinisse dicetur, cui ſuccinentium tibicinum chorus acceſſerit. Itaque particulam illam *cum* perperàm à Correctore ingeſtam atque intruſam mutem, congruenterque ſic ſcribam: *Aſſa dicebatur* SINE *cantu tibiarum.* Quod autem ad originem huius vocis ASSÆ, lubens eam dicam quaſi nobis in promptu ſemper, & à natura *aſſit*: ſicuti ASSAS *nutrices* Nonius, *quòd* ASSINT *iis quos nutriant, nec vel exiguo diuellantur.*

CAPVT V.

Harmonicæ & Organicæ comparatio. illam precellere Antiquitate, Dignitate, Poteſtate. In prioribus

ribus id oſtenſum. Chordæ, digiti, manus, ipſe pſallens vocalis. Quid Vox.

IN vno Muſicæ membro duas partes repperi, HARMONICAM & ORGANICAM. Sed vti eiuſdem arboris rami ſæpiſſimè diſcrepant, eiuſdem arui glebæ: ita prior iſta, Antiquitate, Dignitate, Poteſtate præſtat. Hoc ipſum paucis verbis conabor palàm facere. quæ in laudem vocis ſcripta, ſacra tibi ſunto CLAVDIA SESSA virgo, an Muſa dicam? quæ vocis mortales miraculo vniuerſos præſtas. Tibi præſentis ſeculi ſuffragio cedit Antiquitas, & honorem habitura eſt Poſteritas. Fabulis quid vltrà locus? Illæ Iouis filiæ ora compeſcant, ne te canente obſtrepere deinceps videantur: Sirenes faceſſant, quarum tu concordiam ſuperas: Echo ſilentio inuidiam ſuam tegat, fruſtrà te referre conatur. De *Antiquitate* quidem perſpicuè palàm eſt. Natura arte prior eſt; ſed effectus quoque Naturæ: ſonum autem qui ab ore, conſtat naturalem, qui ab inſtrumentis, ſpurium eſſe ſiue artificialem. cuius qui ſentit rationis pondus, inclinet, atque à reſponſionum ſuarum fulcris ruat neceſſum eſt. Lucretium doctiſſimum rerum Vatem ſi adſtricta aure audiamus, ecce tibi certum vetuſtumque ſententiæ noſtræ firmamentum. Verſus eius è lib. v. iſti:

At liquidas auium voces imitarier ore
Antè fuit multò.——
Inde minutatim dulceis didicere querelas,
Tibia quas fundit digitis pulſata canentum.

Poſt voces, inquit, Tibia ſucceſſit, primum vſu aut præcipuum inter reliqua inſtrumenta. Hinc Tuba à Tyrrhenis. Vergilius.

Tyrrhenúſque tubæ mugire per æthera clangor.

Et paullatim Pandoria, Sambucæ, Fiſtulæ, Cytharæ, Tympana, Siſtra, aliaque plurima. Voces itaque articulatas inueniſſe atque excoluiſſe ſolertiæ humanæ haut fuit ſatis: ad organa enim, Muſis ducentibus, ventum, quorum plurima etiam in vſu hodiè aut abuſu, quædam fuêre; immò ſunt nonnulla, nec fuêre. Varietas ſiquidem iſthæc ſiue viciſſitudo rerum humanarum; vt non viuentibus tantùm, ſed & reliquis ortus ſuus ſit, adcreſcens & decreſcens ætas, demùm interitus atque mors. Inuenta, aut neglectu tolluntur, aut vſu mutantur, aliaque deinde reperta ſubſtituuntur. Quid mirum? Nihil in rerum naturâ gratiam nouitatis ſeruare perpetuò poteſt.

Nam quod adeſt praſtò (niſi quod cognouimus antè
Suauius) inprimis placet, & pollere videtur:
Poſteriorq́, ferè melior res illa reperta
Perdit, & immutat ſenſus ad priſtina quaque.

Inſtrumenta verò Muſica vniuerſa in duplici quodam ordine ſiue claſſe: vel enim SPIRITV PERFLANTE COMPLETA IN VICEM

VOCIS ANIMANTVR; atque hæc voci proxima ſunt: VEL PVLSV AVT PERCVSSV SONANT; & longiùs remouentur. Diuiſionis meæ rationem Iſidorus lib. II. Orig. cap. XVIII. diſertim ſuggerit, Nam *aut* VOCE *editur ſonus, ſicut per fauces* (hæc HARMONICA eſt:) *aut* FLATV *ſicut per tubam, aut tibiam: aut* IMPVLSV *ſicut per citharam, aut quodlibet aliud quod percutiendo ſonorum eſt.* Ego amplius non penetro; nec debeo. alius ſi volet. De *Dignitate* indigner ſi quis moueat quæſtionem. Organica illa ſonum quidem edit, ſed ſonum; & quod Lacon quidam ad Luſciniam, id ego hîc dixerim, *Vox es, præterea nihil*: hæc noſtra HARMONICA præter dulcedinem vocis, ſyllabas etiam ſingulas format & dearticulat ad ſignificandũ, illa ſenſum: hæc mentem ipſam recreat atq; rapit. Itaq; ſicuti animata inanimatis antecellunt: ita viuentium voces inſtrumentis: tantumque inter Organicam atq; HARMONICAM, quantum inter hominis vocem atq; bruti nobilitatis diſcrimen eſt. Erranteis quadrupedum greges attendis? ecce tibi oues balantes, equos hinnientes, boues mugientes, leones rugientes, aſinos rudentes, panteras caurientes, tigres rancantes, leopardos rictantes. Auium ſtrepentem chorum conſideras, plumatilem cohortem? ecce tibi anſeres gratitantes, palumbes minarrientes, paſſeres pilpilantes, luſcinias gurrientes, pauones pupillantes, hirundines triuſantes, gallos cucurrientes, gallinas gracillantes, *cæteraſq́; id genus voces animalium truces, quas infeſta rabies, vel propitia voluptas cicut.* Sed enim hominis ratio & oratio tempore iugis eſt, vt ille ait, & auditu venerabilis, & intellectu vtilis, & modo omnica-

na. Quid argumenta colligo? Ipſos veteres inſtrumenti cuiuſq; ſonum, ſi quem laudare volebant, cum voce comparaſſe, & honoris gratiâ chordas *vocales* nuncupaſſe ſcimus. Poëta Princeps:

OBLOQVITVR *numeris ſeptem diſcrimina* VOCVM.

Vbi Seruius: *Obloquitur*] *chordarum expreſſit laudē, quas dicit* VERBIS LOCVTAS. Item Tibullus:

Nunc te VOCALES *impellere pollice* CHORDAS,
Nunc precor ad laudes flectere verba meas.

Liber manuſcriptus MARII MATTII variat:

Nunc precor ad laudis flectere verba modos.

Mihi verò placeat *melos*. Eodē ſenſu & digitos pſallentis dicebāt *vocales* ſiue *locutios*. Idem Tibullus:

At poſtquam fuerant DIGITI *cum voce* LOCVTI.

Manum Manilius, lib. v.

Et quodcumq; manus loquitur, flatuq; mouetur.

Et ipſum quoque pſallentem. Horatius:

Vnde VOCALEM *temerè inſecutæ*
Orphea Syluæ.

Etiam Citharam Appuleius: *Iubet Citharam* LOQVI. Sed hæc καταχρηστικῶς, in commendationem ſoni, contra etymon vocis. Nam vox (Iſidorus ſic definit lib. II. Orig. cap. XIX.) *eſt aër ſpiritu verberatus; vnde & verba ſunt nuncupata. Propriè autem vox hominum eſt, ſeu rationabilium animantium. Nam in aliis* ABVSIVE *non propriè ſonitus vox vocatur: vt, Vox tubæ infremuit: fractasq; ad litora voces.* Plura poſſim; ſed vulgaria contemno, tanquam nota: erudita prætereo, tanquam vulgò ignota. ſi iſta dixero, nihil dixero: ſi hæc, obſcurè. Enimuerò (nec enim poſſum, quin à Dignitate illa digrediens me vertam, & viantium more paullulùm

etiam reſpectē.) vt aurum melius puriusq; quod in viſcerib. veræ & magnæ Matris à cœlo & ſole formatur, quàm quod æmula artificis manus reddit; immò non reddit: ſic prę quocunq; ſono vox, quā anima ipſa gignit, fauces concipiunt, lingua & cādentes dētes moderantur, labella ore tereti, edūt.

CAPVT VI.

Idem de poteſtate quoque probatum recenti & miro quodam exemplo.

POTESTAS ſupereſt, quam niſi in poteſtatē meam redigam, tū me Muſæ Gratięq; pariter à ſacris ſuis æternùm arceant. Quid enim per Deum immortalem humana voce ad alliciendum blandius? ad oblectandū efficacius? ad mouendū fortius? Inſtrumentorū quicquid ars dedit cogas licet & pulſes, ſi concentus ille vocum adſit, haut dubiè hinc pēdebis coronāq; ei meritò adſcribes & triūphum. Quid mirum? Dulcedinis in vocib. vis eſt, & à vitâ quædam quaſi vita. Minuriens & articulatus ille faucium ſonus inter numeros Organicos vniuerſos eminet, eoſdem dirigit, temperat, ornat. Fidium Θρετlανελὸ lenit: flatuum tinnitum modificat: pulſuum ſuſurrum acuit: & ad ſummam aſperitatē quamcunq; Muſicę aut varietate tollit, ne officiat; aut dulcedine obumbrat, ne appareat. Sed quid? iamne ſeorsùm ſentientium copię in ditionem meā veniunt; an ſumptâ *Ægide*, in pugnā numerò eo, acriùs & alacriùs præliaturus? Ad meram virginis vocem, ceu focum quemdam, Amoris ardentiſſimi faces nuper accenderūt adoleſcētes plures, & velut corriuales. Virginis, inquio, ſed ſacræ, ſed inuiſæ. Amor quò penetras? In Pœnulo Plautinâ Milphio ſeruus herum admirans

Etiamne vt ames eam, quam nunquam tetigeris?
Commutem:

Etiamne vt ames eam quam nunquam videris?

Enimuerò, niſi Muſęus fallit, oculus amoris via eſt.

> Κάλλος γὰρ περίπυστον ἀμωμήτοιο γυναικὸς
> Ὀξύτερον μερόπεσσι πέλει πτερόεντος ὀϊστοῦ.
> Ὀφθαλμὸς δ' ὁδός ἐστιν. ἀπ' ὀφθαλμοῖο βολάων
> Ἕλκος ὀλισθαίνει, καὶ ἐπὶ φρένας ἀνδρὸς ὁδεύει.

Ergò ſtupendam humanæ vim vocis! miraculum prodigioſi Amoris! Fabulas an hiſtorias dicam miramur, & obſtupeſcimus: ſcilicet fuiſſe qui effigiẽ propriam, aut idæam; alios qui ſignũ aliquod aut ſtatuam per ſummam ſtultitiam deperierint. folia ſunt farferi, & nugę merę ſi cum exemplo pręſenti contendantur. Nam cùm Amoris illud incendium à pulchritudinis ſiue formæ ſcintillis oritur & alitur, quid miramur? Idæa formam ſuam præfert & ſcitulam repræſentat. Statua decorem ab arte ſæpè ſupra humanum trahit: & qui ſculpunt,

—— —— viuos ducunt de marmore vultus.

At vox, quidquid Lucretius, alijq; ex Stoicorum ſententiâ delirent, vox inquam, quæ incorporea eſt, ſinę ſpecie vllâ aut formâ, quomodo concitet illum Cupidinis æſtum ſiue flammam? tamen cõcitauit; & ſuaui quodam aculeo adoleſcentium iſtorum non patulas aures modò, ſed animũ ipſum penetrauit & læſit. Quod inſtrumentum ſimile fecit, aut faciet? neſcio, & ſileo. tu qui aliter, aut factum, aut futurum doce: iſtud nunquam indagãdo reperturus, hoc fruſtrà, vt reor, opperiendo.

CAPVT VII.

Harmonica diuiſio. Quid Harmonica Lectio. Quid Legere. Quid Nota.

HArmonica porrò duplex: *vel de tabellâ, vèl ſine eâ.* Sicut oratio dicentis, aut recitantis. Sine tabellâ, *Quicquid auditu ipſi percipimus, aut mente concipimus canendum.* De tabellâ, *quod ſecundum artis præcepta in quinq; lineis, earumq; interuallis notatum, ſiue ſignis quibuſdam expreſſum legimus.* Vnde Harmonicam Lectionem breuiter lucideq; definio, modvlationem quamdam vocis ad signa scripta flexam et accommodatam. *Modulationem*, quam Iſidorus libro II. Orig. cap. XIX. refert *ad Comœdos, Tragœdos, vel choros, vel ad omnes qui voce propriâ canunt. Vocis*, vt Harmonicæ propria eſſe cognoſcatur. *Ad ſigna ſcripta flexam*, Sicuti lectio quæcunque inſtituitur, & quod obiter velim adnotes, ſi non propriè, ſaltem vſu quodam loquendi ſignificat. Nam in verbo *legere* tropum eſſe Nonius Marcellus indicat: *Legere, ſicut eſt in* consvetvdine, *ſignificat oculis ſcripta percurrere.* Et Varro lib. v. de L. L. *Legere dictum, quod leguntur ab oculis litteræ.* quaſi dicat μεταφορικῶς; haut aliter, quàm fructus manu eligentis. Propriè latina Siren Virg. vſurpauit:

Ipſe ego cana legam tenerâ lanugine mala.

Signa autem iſta, *Notæ* hodie; ſed & olim dictæ in hac ipsâ re. Apud Boëthium id lego: *Per ſingulos modos à veteribus Muſicis vnaquæque vox diuerſis* notvlis *inſignita eſt.* Et paſſim idem ille Scriptor Notas nominat, atq; etiã notat. In iis autem quoniam Harmonicæ Lectionis vſus atque cognitio, tanquam materiâ propriâ conſtituta eſt; operæpretium fuerit copioſiùs nonnulla edocere. Notã definio Signvm compendio loqvens.

cuius ſcribendi modus duplex: per *Litteras*, & alias quaſdam nō difficiles *formas*. De litteris Feſtus in Fragmento: *Nota alias ſignificat ſignum: vt in pecoribus, tabulis, libris* LITTERÆ *ſingulæ aut binæ: aliàs ignominiam*. Plautus in Rudente de vrnâ Venerea loquens:

Nam hæc LITTERATA *eſt, ab ſe cantat cuia ſit.*

Notare ſcilicet ſupellectilem & olim ſolent contra cleptas, ſeruosque qui ſenis manibus erant genere Geryonaceo, miluinis aut aquilinis vngulis; quique rem alienam per fraudem ſupprimebant. De ſeculo ſuo Plinius queritur lib. XXXIII. *Quæ fuit illa priſcorum vita, qualis innocentia, in quâ nihil ſignabatur? at nunc* (modum ſignandi conſidera) *cibi quoq; ac potus* ANNVLO *vindicantur à rapina*. Annulo, inquit, cui certum ſignum ac familiæ proprium inſculptum. Plura Delitium generis humani I. LIPSIVS in luculentiſſimis ſuis ad Cornelium Tacitum commentariis. De alijs formis Iſidorus lib. I. Orig. cap. XX. *Nota eſt* FIGVRA PROPRIA *in littera modum poſita*. Intelligit autem hoc loci, vt ipſe loquitur, *ad demonſtrandam vnamquamq; verbi ſententiarumq; ac verſuū rationem*, cuiuſmodi plures enumerat: Aſteriſcum, * Obelum ÷ Obelum ſupernè appunctatum ∸ Limniſcum ÷ &c. Valerius Probus, alijque alias quaſdam expreſsêre, quas non excerpo.

CAPVT VIII.

De Notis Harmonicis Veteribus, Medijs, Nouis.

CVM igitur NOTIS HARMONICA cōſtet, eæq; duplices ſint: *Litteræ*; *vel Figuræ in litteræ mo-*

dum poſitæ, vtris conſtet, inquirendum. Quod vt ſine face atque viatico inuentum reddam, triplicem Muſicam diſtinguo: *Veterem, Mediam, Nouam*. Veterem voco, *quæ apud Græcos olim Latinosq́ue*. Nouam, *quæ ab anno Chriſti ∞ cœpit hodieq́ue durans, ad culmen ſuum conſcendit*. Mediam, *quæ inter terminos vtriuſque*. Vetus, Litteras Notas habuit, ſed Græcas; nunc rectas, nunc inuerſas, nunc alio ſitu locatas: eæq́ue ſuper verba, aut verborum ſyllabas canendas ſiue pſallendas ſcribebantur. Ex Boëthio id colligere eſt, Viro qui inter paucos exemplar nobis reliquit aut imaginē Muſicæ priſcæ. Is lib. IV. de Muſicâ cap. III. ſic ſcribit: *Veteres enim propter compendiū ſcriptionis, ne integra ſemper nomina neceſſarium eſſet apponere, excogitauere Notulas quaſdam, quibus neruorū vocabula notarentur*. imò (licet interiungere) & ſonorum ſiue vocum: vt ſi pſallendū eſſet Nota indicaret neruum; ſi verò canendum, ipſam vocem. Pergit Boëthius, & idipſum facit palam: *easq́ue* Notulas *per genera modosq́ue diuisêre. Simul etiam hac breuitate captantes, vt ſi quando melos aliquod Muſicus voluiſſet adſcribere ſuper verſum rythmicâ metri compoſitione diſtētum, has ſonorum Notulas adſcriberet: ita miro modo reperientes, vt non tantum carminum verba, quæ litteris explicarentur; ſed melos quoq́ue ipſum, quod his Notulis ſignaretur, in memoriam poſteritatemq́ue duraret*. Paulò poſt: GRÆCIS LITTERIS, *nunc in quamlibet partem* IMMINVTIS, *nunc etiam* INFLEXIS *tota hæc notarum deſcriptio conſtituta eſt*. Quid moror? Alypius Græcus ſcriptor De Notis Muſicis librum compoſuit, quem in Vaticana adſeruari Vincentius Galilæus libro De Nuua

& Antiquâ Muſicâ ſcripſit. Sed nunc tibi Oden priſci Muſici Notulis ſuis ad priſcum morem inſignitam & Lydium Modum repræſento. quam idem Galilæus è vetuſtiſſimis quibuſdam ſchedis tranſcripſit.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΕΙΣ ΜΟΥΣΑΝ
Ἴαμβος βακχεῖος.

σ Ζ Ζ Φ φ σ σ
Ἀείδε μοῦσα μοι φίλη
ὀπὸν ἰ φ Μ Μ
Μολπῆς δ' ἐμῆς κατάρχου.
Ζ Ζ Ζ Ε Ζ Ζ ἰ ἰ
Αὔρη δὲ σῶν ἀπ' ἀλσέων
Μ Ζ ἰ φ σ ρ Μ φ σ
ἐμὰς φρένας δονείτω.
σ ρ Μ ρ σ φ ρ
Καλλιόπα σοφὰ
φ Ν σ σ σ σ Ζ β φ
Μυσῶν προκαταγέτι τερπνῶν,
ρ φ σ ρ Μ ἰ Μ
Καὶ σοφὲ μυσοδότα
Μ ἰ Ε Ζ Γ Μ ρ σ Μ ἰ
Λατοῦς γόνε Δήλιε παιὰν
Μ ἰ Ζ Μ φ σ σ
εὐμενεῖς πάρεστέ μοι.

In Mediâ, Litterarum etiam vſus ſed Latinarũ: A, B, C; D, E, F, G, quibus voces ſuas Muſici notabant, atq; efferebant. Veſtigia exſtant, & Nicolaus Vicentinus Muſicus ſuo etiam tempore in Pannoniâ alibi viguiſſe hunc modum ſcribit. In HARMONICA denique noſtra (Nam nouam Græcam, quam à doctiſſ. viro HILARIONE GRADE-

NIGO CRETENSI didici, hîc non tangam) & Litteræ pro Notis ſunt; & diuerſæ ab illis Formæ: atque iſtas ſimpliciter Litteras, interdum *Claues* dicimus quòd NOTAS veluti APERIANT & RECLVDANT: haſce propriè Notas, quòd SONOS ipſos NOTENT. De vtriſq; dicam, *vnde, quot & quæ ſint*: deinde, *quomodo per litteras in tabellâ cognoſcantur.*

CAPVT IX.

Diuiſio vocis. Harmonicarum Notarum cauſſa, & numerus, hic nouè auctus.

HARMONICAM ad Vocem antea reſtrinximus. *Vocis autem differentiæ* (verba Priſciani) *ſunt quattuor: Articulata, Inarticulata, Litterata, Illiterata. Articulata eſt, quæ coarctata, hoc eſt copulata cum aliquo ſenſu mentis eius qui loquitur, profertur. Inarticulata eſt contraria, quæ à nullo proficiſcitur affectu mentis. Literata eſt, quæ ſcribi poteſt. Illitterata quæ ſcribi non poteſt. Inueniuntur igitur quædam voces Articulatæ, quæ & ſcribi poſſunt, & intellegi: vt Arma, virumq; cano. Quædam quæ non poſſunt ſcribi, intelleguntur tamen: vt ſibili hominum & gemitus, hæ enim voces quamuis ſenſum aliquem ſignificent proferentis eas, ſcribi tamen non poſſunt. Aliæ verò ſunt, quæ quamuis ſcribantur, tamen Inarticulatæ dicuntur, cum nihil ſignificent: vt coax, cra. Eas enim voces quanquam intelligimus de quâ ſint volucre profectæ, tamen Inarticulatæ dicuntur, quia vox (vt ſuperius dixi) Inarticulata eſt, quæ à nullo affectu proficiſcitur. Aliæ ſunt Inarticulatæ, & Illiteratæ, quæ nec ſcribi poſſunt, nec intellegi: vt, ſtre-*

pitus, mugitus, & his ſimilia. Accuratè diſtinctè quę iſta Priſcianus: preſſiùs ſic ego & fortè clariùs: Vox duplex, *Confuſa*, & *Articulata.* Confuſa hominū ſimul & brutorum: Articulata hominum tantùm. In priori autem, ſiue quòd amplior ea & communior, ſiue quòd ad quamcunque ſillabam, ceu formam aliquam recipiendam apta, artis fundamentum ſtratum eſt. Cùm verò vox Confuſa, ab ipſo ſono, generali quodam vocabulo paullulùm diſcrepet; magisq; memoriæ quam chartæ poſſit imprimi: ſentiri, haut ſignari (ſicuti Iſidorus lib. I. Orig. cap. XIV. diuersè à Priſciano definiuit: *Articulata eſt, quæ ſcribi poteſt: Confuſa, quæ ſcribi non poteſt*) ideò inquam certis litterarum, ſiue ſillabarum eam Notis Muſici veſtierunt ad ſcribendum: & Articulatā fecerunt, quā propriè non fecerunt. Texerunt enim, non mutarunt veram ſub formis alienis formam. Perſonatæ itaque voces olim hodieque ſonant; etſi per diuerſa diſtinctaque quædam ſchemata, ſiue perſonas. quarum ego omnium lineamenta calamo traherem, veroque ſuo colo e repræſentarem, niſi partim in opacâ quadam vmbrâ ipſisq; tenebris, partim in crepera admodum luce ab iniuriâ temporis collocata, diſtinctionem amiſiſſent. Ea autem quæ nupera inuētio propiùs oculis noſtris admouit, diſtinctè atque articulatim perſequi minimè grauabor. Amiſſa Veteri, reiectaque Media canendi ratione, GVIDO ARETINVS Muſicæ peritiâ inter æui ſui primos (ſub Henrico III. Imperatore vixit) ſex Notas ſillabicas, ſenarii numeri perfectione delectatus, introduxit: VT, RE, MI, FA, SOL, LA, quas e hymno mutuatus eſt atq; tranſtulit.

VT *queant laxis* RE*ſonare fibris*
MI*ra geſtorum* FA*muli tuorum,*
SOL*ue polluti* LA*bij reatum*
Sancte Ioannes.

Senæ hæc Notæ ſic inuentæ vſum ſui apud Muſicum paſſim gregem, ſed tardum admodum difficilemq; præbent. Quæ enim mora Mutationum, confuſio Clauiũ; ſubſtitutio Vocum? Videas pleroſq;, atq; indigneris, bonam ætatem impendiſſe huic Arti: & exiguum tamen profeciſſe, perfectos annis priùs, quàm iſtiuſmodi Lectione. Difficultas ſcilicet obſtat, remoramq; pleriſq; facit. Ego tollam: cũrſumq; vniuerſum facilem & expeditum reddam, leui quodam diuerticulo ſiue flexu. neć in tranſuerſum abire penitùs eſt animus; ſed vada, & eminentes illos ſcopulos æquoris Muſici deuitare. Hactenus quidem, vt dixi, ſex veluti Notarum velis HARMONICA mota & promota. velis inquam, quæ nunc inſinuari opus, nunc expandi, nunc obliquari, miſceri nonnunquam atq; commutari pro ratione curſus, & vocalis Æoli flatu. Ego adiungo, & moleſtias iſtas fugiens Notarum numerum augeo: & ſenis receptis, vt MVSATHENA conſtituatur comitem vnam adiicio; ex eodem illo Hymno: BI.

*Solue polluti la*BI*j reatum.*

Ordinem eundem ſeruo: VT, RE, MI, FA, SOL, LA, BI. ſed ad nouam diſtinctamque LECTIONIS methodum ſiue rationem, quam exponam. Itaque Notæ ſeptem. quibus, ceu totidem pinnis ſiue alis, concentus in auras prodeat, aëremq; tranet, Clariſſimi, & demerendis hominibus geniti LVDOVICI SEPTALII (quem ſeptem prætere

Artium alæ ad immortalitatem euexêre) nomine inſignis, quo gratam acceptamque, Vir humaniſſimus, MVSATHENAM publicè faciet, vbi non faciam ego. Haut vanè auguror. Varius Imperator, Lampridio referente, *cùm ſe Antonium* (quod nomen carum cunctis erat) *Baſſiani filium ſcripſiſſet, ingens eius deſiderium factum eſt:* ita fiet & huius ſcripti, huius ſeptem Notarum LECTIONIS.

CAPVT X.

Adſtruuntur ſeptem Notæ. Tot eſſe Voces, ex parte oſtenſum. Sonorum & Tonorum diſcrimen. ad hanc rem obiter quædam de Diaſtematis Muſicis. E Cenſorino error ſublatus. Vocalium numerus apud Græcos Latinosq́ perpenſus.

SED priuſquàm ſeptenarium hunc numerum excutiamus latiùs & aptemus Arti, rationem eius videamus & fundamentum, nequid temerè innouare viſi, & aperire os contra vulgi totius ſenſum, & Muſicorum omnium cõſenſum. Cùm Notæ indices Vocum ſint, & quędam quaſi ſigna; tot eſſe Notas neceſſum eſt, quot Voces: ſed ſeptem diſtinctæ tantum Voces ſunt, & Latinis illo Apollinis oraculo firmatæ:

—SEPTEM *diſcrimina Vocum*;

Septem ergò Notæ. Per Voces autem ſeptem illos ſonos, ſiue ſonitus intellego, quos, vt Lucretius ait,

——— *corpore noſtro*
Exprimimus, rectoq́ foras emittimus ore; quos
Mobilis articulat neruorum dædala lingua,
Formaturaq́ labrorum pro parte figurat.

Nam Diaſtemata illa, ſiue Interualla, quæ inter primum & ſecundum ſonum, ſecundum & tertium, tertium & quartum, quartum & quinctum, quinctum & ſextum, ſextum & ſeptimum, Toni propriè dicuntur, & ad ſonorum concordantiam, non diſcrimen pertinent. Docere inter reliquos id Cenſorinus poteſt, cuius ego de ratione tonorum verba in Solem producam, & ſitu puluereq; obducta leuiter excutiam Cẽſoriâ quadam virgâ. Ait: *Symphoniæ ſimplices, ac primæ ſunt tres, quibus reliquæ conſtant: vna* DVORVM TONORVM & HEMITONII *habens* διάστημα, *quæ vocatur* διὰ τεσσάρων. *alia* TRIVM & HEMITONII, *quam vocant* διὰ πέντε. *tertia eſt* διὰ πασῶν, *cuius* διάστημα *continet duas priores.* Vt autem probet Diapaſon continere Harmonias *duas priores*, ſubiungit: *Eſt enim vel* SEX TONORVM, *vt Ariſtoxenes, Muſicíq; adſeuerã'; vel* QVINQVE & DVORVM HEMITONIORVM, *vt Pythagoras, Geometreq; demonſtrant, tria hemitonia tonum complere non poſſe.* Interpolabo vero pigmento fugitiuum huius periodi colorem, & reſcribam: *vt Pythagoras & Geometræ, qui demonſtrant* DVO *hemitonia tonum complere non poſſe.* Cur Geometræ? *Quia*, vt idem Cenſorinus, *ſonus motuum modum menſuramq; inuenêre Geometræ magis quàm Muſici.* Sed ad lineam; in re manifeſtiſſimâ commiſſus error. è DVOBVS TRIA Librariorum liberalitate creuerũt. Quid non peruertat imperita manus? quid nõ radat aut rodat tinea edacis ęui? Et ne quæ relis paginam impleã, breuiter ex toto ſiue vniuerſo partes, de queis cõtrouerſia, collectum ec. Tonus in duas tantùm portiones diuidi poteſt, easq;, vt hoc obiter ſuggeram, inæquales. Ex Muſicorũ

ſententia verè & eleganter Macrobius lib. II. in ſomnium, cap. I. *Sonum verò tono minorem Veteres quidem Semitonium vocitare voluerunt. Sed non ita accipiendum eſt vt dimidius tonus putetur; quia nec Semiuocalem in litteris pro medietate vocalis accipimus. Deinde tonus per naturam ſui in duo diuidi ſibi æqua non poterit.* &c. Mens itaque Cenſorini iſta: Cùm Diapaſon præter duo hemitonia contineat quinque tonos: tamen ſenarium numerum exprimere Pythagoras noluit; quòd duo hemitonia complere poſſe tonum negaret. Sed Ariſtoxenus expreſſit: item neſcio quis Grãmaticus Antiquus: *Toni duo & dimidius, διὰ τεσσάρων nominatur. Tres & dimidius, διὰ πέντε.* SEX, *διὰ πασῶν. Hæc Muſicæ ſumma eſt.* Itaque differunt Sonus ſiue φθόγγος, & Tonus ſiue Interuallum. Sonus *eſt vox ipſa quæ ore formata per auras defertur ad aures.* de cuius differentiis ſuprà. Tonus *eſt ſpatium duobus circumſcriptum Sonis*: vel *diſtantia Grauis & Acuti Soni.* Auctores ſuggerunt. Marcianus: *Verùm Phthongus dicitur vocis modulatæ particula vna intentione producta. Eſt autem intentio quam dicimus Taſim, in qua vox perſiſtit ac perſeuerat.* Cenſorinus: *Muſica igitur eſt ſcientia benè modulandi. hæc autem in voce. Sed vox alias grauior innititur* (reſcribe *mittitur,*) *alias acutior: ſingulæ tamen voces ſimplices, & vtcunque emiſſæ φθόγγοι vocantur. Diſcrimen verò quo alter φθόγγος acutior eſt, alter grauior, appellatur διάστημα. Inter infimam, ſummamq́ue vocem multa eſſe poſſunt in ordine poſita διαστήματα, quæ alia aliis maiora, minora ve: vt eſt illud quod τόνον appellant; vel hoc minus ἡμιτόνιον; vel duorum, triúmve, ac deinceps aliquot tonorum interuallum.* Cæterùm hanc vocum

HEPTA-

HEPTADEM Ptolomæus lib. II. de Muſica firmat, *Voces*, inquiens, *naturâ neque plures, neque pauciores eſſe poſſe quàm ſeptem.* Sed quid? nonne Ægyptii Græcique ſeptem Vocalium numero ſeptem Voces videntur comprobaſſe? vtique: Iſtos Demetrius Phalereus expreſsè ſcribit ſeptem vocaliũ modulatâ enunciatione laudaſſe Deos. Eoſdẽ Horus binos ſeptem litteris inſignitos digitos exerentes Muſam denotaſſe. Iã verò Plutarchus ſeptẽ Græcorum Vocales Muſicæ totidem Vocibus accommodat. quem numerum Latini compendii ſeu ingenii cauſſa minuerunt, ſimpliciq; formâ duplicem in E, & O litteris ſonum comprehenderunt: Terentianus Maurus:

Compendia noſtri meliora crediderunt,
Vocalibus vt non niſi QVINQVE *fungerentur;*
Productio longis vt daret tempora bina,
Correptio plus tempore non valeret vno.
Hinc v̄ma minus ſcribimus, hinc ω ſupremum:
VNA *quoniam ſat habitum eſt notare* FORMA,
Pro temporibus quæ geminum miniſtret vſum.

Itaque Formæ litterarum apud Latinos pauciores: ſoni pleno ſuo perfectoque numero vſurpantur. quod ipſum Macrobium minimè fugit, aliam atque diuerſam licet ſeptem vocalium cauſſam ſiue originem tradentem. Verba eius lib. I. cap. VI. in Somnium: *Anno ſeptimo plenè abſoluitur integritas loquendi. vnde &* SEPTEM VOCALES *litteræ a natura dicuntur inuentæ; licet latinitas eaſdẽ modò longas modò breues pronuntiando* QVINQVE *pro ſeptem tenere maluerit. apud quos tamen ſi ſonos Vocalium non apices numeraueris, ſimiliter* SEPTEM *ſunt.*

CAPVT XI.

Amplius Heptas illa Vocum firmatur. Lyra antiquitus ſeptem chordarum; ſed & inſtrumenta reliqua quæ chordis tendebantur. Etymon Chorda. Fiſtula item ſeptẽ calamorum. Martianus bis reſtitutus. Quid Intus, quid Foris canere: & vtrum ſuauius; ac difficilius. Plures ſpecies Citharæ.

ETIAM copioſiùs argumenta colligo & dico? Antiquitùs Lyra ſeptem chordarum fuit, interpretare, ſeptenarum Vocum cauſſâ. Iſidorus lib. II. Orig. cap. XXI. *Antiquitùs autem Cithara* (quam à Lyra non diſparo) *ſeptem chordis erat, Vnde Vergilius: Septẽ diſcrimina Vocum. Diſcrimina autẽ ideò, quòd nulla chorda vicina chordæ ſimilem vocem reddat: ſed ideò autẽ* SEPTEM *chordæ; vel quia* TOTAM VOCEM IMPLENT; *vel quod ſeptẽ motibus ſonat cœlum.* Nota Iſidoro ſine adſpiratione ſcriptam vocem *cordam*, & à corde deriuatam: quia (verba eius cito) *ſicut pulſus eſt cordis in pectore, ita pulſus cordæ in Citharâ.* In ſimilem quoque ſententiam ibidem lego, *Forma Citharæ initio ſimilis fuiſſe creditur pectori humano; quod velutì vox de pectore; ita ex ipſâ cantus ederetur: appellataq́ eadem de cauſſâ. Nam Pectus Doricâ linguâ κιθάρα vocatur.* Et numiſma æreũ apud FABRICIVM CALASSIVM nobilẽ & Antiquitatis peritũ iuuenem, quod è corde velut fundo chordas & cornua educta ad iugum clariſſimè repræſentat. Sed nos retineamus verã, & à Gręcis tractam ſcriptionem, quibus χορδὴ, inteſtinum ſiue neruum, vnde chordę parantur: & ipſam *chordã* ſignificat. Gloſſę veteres: χορδὴ, τὸ ἔντερον, *Chorda.* χορδὴ ἡ νευρὰ, *Fides, Chorda.* De ſeptenario hoc numero ante Iſidorum ille *Romanæ fidicen Lyræ:* *Tu*...

Tuq; Teſtudo reſonare SEPTEM
Callida NERVIS.

Ouidius v.Faſt.de Mercurio:

— SEPTENA *putaris*
Pleiadum numero fila dediſſe Lyræ.

Nec temerè *putaris.* Diſcrepant enim de inuentione Heptachordi auctores: & ad Apollinẽ nonnulli, plerique ad Terpandrum referunt. Homerus tamen ad Mercurium in Hymno. Pindarus etiam Lyram, ἑπτάγλωσσον alibi ἑπτάκτυπον φόρμιγγα nominat. Nec Lyra ſeptem chordarum tantùm; ſed & reliqua inſtrumenta, quæ chordis tendebãtur. Ariſtoteles id clariſſimè indicat in Problematibus. Ἑπτάχορδοι ἦσαν αἱ ἁρμονίαι τὸ παλαιόν. Imò & ea quæ flatu ſonum reddebant, eodem pleraq; conſtabant numero atq; harmoniâ. Quod vt de ſingulis probem non ſufflabo mihi buccas quaſi proſerpens beſtia: *non eſt mihi tibia tanti*; ſed abundè fuerit vnâ Fiſtulâ (quam in agris ſolam, vti in ciuitatibus Lyram Plato admittit) vultum cum Mineruâ deformaſſe. Fiſtulam igitur ad labia refero; ſeptemq; Vocum diſcrimina edo, Vergiliani Opilionis illius, ſeu bubſequæ verbis:

Eſt mihi diſparibus SEPTEM *compacta* CICVTIS
FISTVLA.

Sibilos tu hoſce capis, diſcerniſque? an pulmoneus aliquis ſeu valentiori ſpiritu dandus, qui diductis labris clariùs atq; diſtinctiùs? Dabo, nec conductum nummo, ſed gratis operam dantem, Hiſpalẽſem illum Scriptorem, lib. VII. Orig. cap. XI. de Pane,

——*qui primus calamos non paſſus inertes*, ſic lo-

quentem: *Fiſtulam ſeptem calamorum geſtat propter harmoniam cœli, in quâ* SEPTEM *ſunt* SONI, *&* SEPTEM DISCRIMINA VOCVM. Quin ipſi *Fiſtula*, ipſe *calamus* (nec argutias has ſperno) nonne hoc numero conſtant, hunc numerum probant tot Litterarum Vocibus ſiue Sonis? De Lyrâ autem moniti quoque, mutaſſe eam poſtmodum, pluribusq́ue chordis auctam nouo ſonorum ordine, & concentu. Cenſorinus de hac re, Marcianus, Boethius, quos vide. Iſidorus quoque breuiter, cuius verba quia ad manum ſunt adfluere per calami huius canalem patior: *Chordarum etiam numerus multiplicatus eſt, & commutatum genus.* Gradum nunc attollo, & per rectam viam progredior. Singuli iſti nerui (de calamis pariter cenſe) poſſidebant vnum tantùm Sonum, cùm, vt ex Iſidoro ſcripſi, *nulla chorda vicina chordæ ſimilem Vocem reddit*. Marcianus Capella lib. IX. adiuuat: *Tonus eſt ſpatii magnitudo, qui ideo Tonus dictus eſt; quia per hoc ſpatium, ante omnes prima Vox quæ fuerit, extenditur: hoc eſt, ac Nota qualibet in Notam; vt a Mediâ in Parameſen* (vicinæ chordæ ſunt) *vt eſt in Lydio, ſi ab Iota directo in Simma iacens ſigna concurrant.* Ex quibus verbis manifeſtò cognoſcas vnumquemque neruum ſimplicem, ſiue μονόφθογγον fuiſſe, & vnius tantùm Vocis; quia vnius tantùm Litteræ, ſiue Notæ. Binas quidẽ Boethius ex Antiquitatibus eruit; ſed Dictionis & Percuſſionis. *Nos verò*, inquit, *cauimus aliquid ab Antiquitatis auctoritate trãſuertere. Erunt igitur* PRIORES *ſiue ſuperiores* NOTVLÆ *Dictionis, id eſt verborum:* SECVNDÆ *verò atque inferiores Percuſſionis.* Ad illum verò Marciani locum manum ac men-

tem reflecto, & quid *Simma iacens* ſit expendo. Fortè *ſigma iacens*: at in Parameſi, cui hāc litterā Scriptor ille tribuit, eam non reperio. Itaq; è Boethio reſcribere auſim: *in* Ζῆτα *&* Πῖ *iacens*. Nūc quoniam in hac opera ſum, duos parietes, quod dicitur, vna fidelia dealbabo, & alteri eiuſdem Marciani loco priſtinum nitorem reſtituam. Verba eius de Media Lyræ chorda: *Atq; in ipſius quodammodo vinculo tam Grauis modulatio quam Acuta conne-ctitur: vt in Lydio modo, vbi rectum Iota Meſen notat. Verùm poſt Mediam extendentem hemitonium, Coniunctarum erit tertia, quæ in eodem modo, id eſt, Lydio, Litteram pro Nota habebit.* Sed quænam illa Littera? quo nomine? Indicium ego facio, & lege: *Litteram* θῆτα *pro nota habebit.* Vel potiùs: *Litteram* θ *Notam habebit.* Fieri enim poteſt, imperitiam exſcriptoris è charactere θ particulā *pro* breuiatam effinxiſſe, atque mutaſſe deinde caſum. niſi malis Percuſſionis, id eſt inferiorem Notam reſtituere: & legere λάμβδα *ſupinum pro Nota habebit.* Ex Boethio correctioni meæ firmamentum peto, qui litteras illas in Lydio exprimens, *Meſe*, inquit, *quæ eſt Media*, I, *&* Λ *Iacens habet*: I ⋌ *Trite Synnemmenon, quæ eſt* TERTIA CONIVNCTARVM, Θ, *&* Λ *Supinum*: Θ V Atque ſic liquido ſatis conſtet inſtrumenta Veterum ſeptem ſonorum quandoque fuiſſe: item ſingulos neruos ſingulos ſonos expreſſiſſe. Hoc etiam addo, & velut auctarium huic capiti conſtituo, Antiquos vtraque manu in pſallendo vſos, ad ſimilitudinē hodiernæ noſtræ Harpæ: cum diſcrimine tamē iſto, vt dexterâ plectrū ſiue pectinē tenerent atq; dirigerent: ſiniſtrâ digitorū motu &

munere chordas impellerent. Nummi & lapides idipſum docent; ſed & Auctores. Appuleius lib. II. Florid. de ſtatuâ à Polycrate tyranno dicatâ: *Cithara balthco cœlato apta ſtrictim ſuſtinetur. manus eius teneræ procerulæ:* LÆVA *diſtantibus digitis neruos mouitur:* DEXTERA *pſallentis geſtu ſuo ſabulum Citharæ admouet, ceu parata percutere.* Digitis autem pſallere, *canere intùs*: plectro, *foris* dicebatur. Aſconius in III. Verr. *Cùm canunt Citharíſtæ, vtriuſque manus funguntur officio. Dextera plectro vtitur, & hoc eſt* FORIS CANERE: *ſiniſtra digitis chordas carpit, & hoc eſt* INTVS CANERE. Hæc ſimpliciter Aſconius: quæ tamen ratio harum formularum? Alii aliter, & poſt alios ego quoque excutiam hanc quercum. Cùm Muſica noſtra inſtrumenta inſpicio & cōtrecto, quæ veteris Lyræ formam reſpiciunt, cùm reliquias Muſicæ Antiquitatis; in eam opinionem inclino, vt exiſtimem chordas illas Lyræ non è medio iugo demiſſas limbum ſiue marginem vtriq; reliquiſſe, ſed ad alterum latus fixas ac tenſas: ita autem Cithariſtam inſtrumentum ſuſtinuiſſe, vt alterum cornu pectori admoueret & proprium vtrique manui latus obiiceret, exterius dextræ, interius ſiue cauum ſorori eius læuæ. Hoc autem adſpectu, ſi dextrâ, ſiue plectro chordas impelleret, FORIS CANERE; ſi lęuâ, id eſt digitis, INTVS dictum fuiſſe. Recipiebantur enim digiti, & in ipſo inſtrumento velut conditi *intùs* fides carpebant. Plectrum autem in dexteram propterea reiectū, eiq; proprium fuit; quod *foris* & in occipite libertas oberrandi, nec à lateribus cornuum impedimentum vllum eſſet. Aliàs quî obſecro à plectro reciproco chordæ cōmodè

impel-

impellantur? Periculum facito: ni vero vicero, Marſyas ego, in pœnam cecinero & cecidero; tu verò

—eris mihi magnus Apollo.

Difficiliorem atque ſuauiorem hunc *intus canendi* modum (quando diſcernebatur) olim habitum Scriptores indicāt. De Difficultate Aſconius Aſpēdii Citharistæ exemplo: *Difficile autem quod Aſpēdius Citharista faciebat, vt non vteretur in cantu vtraq; manu; ſed omnia, id eſt veram cantionem* (rectè legas *vniuerſam*) *intùs & ſiniſtrâ tantùm manu complecteretur.* Ipſe Cicero: *Aſpendium Citharistam de quo eſt Græcis hominibus in prouerbio, quem omnia intùs canere dicebant ſuſtulit*: De ſuauitate Petronius: *Tam dulcis ſonus pertentatum mulcebat aëra, vt putares intus canere Sirenum concordiam.* Ratio quoque in procliui: nam qui *foris canebant*, plectro velut vno digito chordas impellebant, id eſt, ſimpliciùs: qui *intùs*, quinque digitis velut totidem plectris. Cæterùm an ad omnes Citharæ ſpecies hi modi loquendi referantur dubito. Nam PLVRES *eius* SPECIES (verba Iſidori ſunt) *exſtiterunt vt, Pſalteria, Lyra Barbita, Phœnices & Pectides, & quæ dicuntur Indica, & feriuntur à duobus ſimul. item alia autem & alia.* Vbi reponendum ex Anaxilao & Euripide M. ANT. DELRIVS ſuſpicatur: *Pſalteria, Lyra Barbita, Phorminges & Pectides & quæ dicuntur Scindapſi.* Sed tolerari tamen *Indica* poteſt; cùm Ælianus ſcribat, Scindapſum Indorum inſtrumentum Muſicum fuiſſe, & ad ferociam Elephantorum leniendam valuiſſe.

CAPVT XII.

A Septem Vocibus regi affectus; præcipue illum Amoris. Superſtitio Romanorum de Lepore. In Martiali diſcrepans lectio.

ABERRO fortè longiùs, & radices proſequor nihil is extra fines. Licet Nam vtii, qui parietibus ſuis inter negotia clauſi per feneſtram tamen ſiue cancellos oculis prodeunt & vagantur mente: ſic inter opellam hanc ego non illubens volante iſta penna ceu pinnis erro; luſtro & illuſtro confinia illa Rituum & Doctrinæ. Quod tamen vt in tra modum à me fiat, redeo ad penſum; vt ſtamen & ſubtemen hoc abſoluam MVSÆ PALLADIS, quod perrexam & finiam vna aut altera etiam ratione. Cicero II. de Legibus verè grauitérque ſcribit. *Adſentior Platoni nihil tam facile in animos teneros atque molles influere, quam varios canendi ſones, quorum dici vix poteſt, quanta vis ſit in vtramque partem. namq; & incitat languentes, & languere facit excitatos, & tum remittit animos, tum contrahit.* Strictiùs etiam Iſidorus libr. III. Orig. cap. XVI. *Muſica mouet affectus, prouocat in diuerſum habitum ſenſus.* Huius tam occultæ, tamque vehementis potentiæ vim audacter ego à ſeptenario hoc Vocum numero, quem probatum eo, profluere contendo.

——Et rei argumenta dicam.
Atq; hoc haut videtur veriſimile vobis,
At ego id faciam eſſe ita vt credatis
Profectò ita eſſe, vt prædico vero vincam.

Et ne ſingulos animi affectus excutiendo, ſermo-

nem verbis farciã, de ſolo Amore ceu primo principeq́ue agam, reliquos pro arbitrio habiturus, ſi hunc vnum deuicero. Amor ſeptenario numero conſtat: veriſimile itaque ſeptenario eum quoque generari. iiſdem enim quibus res quæque modis oritur, ſolet conſeruari; ſed à Vocibus (exemplum protuli) Amor generatur: Voces igitur ſeptem eſſe, cur non adſeuerem? Propoſitionem ſtabilio, & ſeptenarium illum numerum collectum per partes ſingulas eo. Amor *tria* in ſe primùm; deinde *quatuor* continet. quæ ſimul ſi iungo, conficio meam ſummam. De *Tribus* ſic manifeſtum fiet. In coniunctione affectus vtriuſque, & mutuo animorum motu, maris mulieriſq́; duo in vnum velut transformantur & coeunt. Vnde in Geneſi, cap. II. *Et erunt duo in* CARNE VNA. Quid mirum? A viro enim originem mulier, nomenque, Deo ipſo calante, traxit. Inibi: *Hæc vocabitur* VIRAGO; *quoniam de* VIRO *ſumpta eſt*. Quæ æterni Dei verba ipſum Patris VERBVM denuò inculcauit, Matthæi XIX *Itaque iam non ſunt duo, ſed* VNA CARO. Fidei Aſſertor Paulus, ad Philippenſ. *Et viri debent diligere vxores ſuas, vt* CORPORA SVA. *Qui vxorem ſuam diligit*, SE IPSVM *diligit. Nemo enim* CARNEM SVAM *odio habuit, ſed nutrit & fouet eam.* Epiſt. I. ad Corinth. *An neſcitis quoniam qui adhæret meretrici*, VNVM CORPVS *efficitur?* Taciti de feminis Germanis elogium huc facit: *Sic vnum accipiunt maritum, quomodo* VNVM CORPVS VNAMQVE VITAM: *nec vlla cogitatio vltra; ne tanquam maritum, ſed matrimoniũ laudent.* Duo itaq; in vnũ iunguntur; neq; tamen duo eſſe

deſinunt: è quibus Ternarium collego. Sed Quaternarium quî reperiam? Non errabo longis anfractibus; ſed ex eodem fundo eruam, ex eodem fonte hauriam. Amor mutuus, qui Amor eſt optimus, duorum eſt. In vtroque *duo* ſingulatim cerno & diſcerno: perſonam in amante amati ſeu amatæ; & amantis: id eſt, in viro mulierem & virum: in feminâ feminam atque etiam virum. Nec enim à ſe ipſo abit aut migrat, qui per Amorem in animum amantis tranſit; ſed numerum ſui habet (ſi vnitas in numeris eſt,) & amantis. Facilè hæc capias, atque intellegas vniuerſa, quiſquis ſine impedimento Amoris leges: imò faciliùs fortè, quiſquis cum experimento eiuſdem leges. Nam qui ſub Veneris regno vapulat, qui amat, ceterà fatuus & extra terminum Rationis poſitus, hoc vno ſapit maximè quà amat. Per partes collegi: nunc vniuersè magis; & lumine accenſo latentem illum & occultum inquiro Diuũ, inpunè Pſyches horrendas pœnas floccipendens. Amor ex pulchritudine, aut opinione eius naſcitur. Pulchritudo autem cùm ſeptenario affine quippiam etiam habet. Hinc apud Græcos ἑπτάπεντος κόμη, pulchra coma dicta, quòd ſepties tonderi poſſet. Apud Romanos iſta opinio, vt qui leporem ediſſet, formæ lepôrem quendam & pulchritudinem per dies ſeptem conſequeretur. Lampridius de Alexandro Seuero: *Et quoniam de lepuſculis facta eſt mentio, quòd ille leporem cottidie haberet, iocus poeticus emerſit. idcirco quòd multi* SEPTEM DIEBVS PVLCHROS *dicunt eos, qui* LEPOREM *comederint: vt Martialis Coci* (mihi placet ioci) *epigramma ſignificat, quod contra quãdam Gelliam ſcripſit huiuſmodi.*

Cum

Cùm LEPOREM *mittis ſemper mihi Gellia mandas,*
SEPTEM FORMOSVS *Marce* DIEBVS *eris.*
Si verum dicis, ſi verum Gellia mandas,
Edisti nunquam Gellia tu LEPOREM.

In Martiali ipſo diuerſa lectio aliquantulùm abit. In primo verſu, *ſemper mihi Gellia dicis.* In tertio, *Si non derides, ſi verum lux meá narras.* Pergit porrò Lampridius: *Sed hos verſus Martialis in eam, quæ* DEFORMIS *erat compoſuit: Poëta verò temporum Alexandri hæc in eum dixit:*

PVLCHRVM *quòd vides eſſe noſtrum Regem,*
Quem Syrum ſua detulit propago,
Venatus fecit, & LEPVS *comeſus,*
Ex quo continuum capit LEPOREM.

Sed reſpondiſſe huic ſarcaſmo non minus doctũ, quàm pulchrum Imperatorem, idem ſcriptor refert: *Hos verſus cùm ad eum quidam ex amicis detuliſſet, reſpõdiſſe ille dicitur Græcis verſiculis in hanc ſententiam:*

PVLCHRVM *quod putas eſſe veſtrum Regem,*
Vulgari miſerande de fabellâ;
Si verum putas eſſe, non iraſcor.
Tantùm tu comedas velim LEPVSCLOS,
Vt fias, animi malis repulſis,
PVLCHER, *ne inuideas liuore mentis.*

Ego verò ne in Amore traham moram, quæ ad rem maximè faciunt eiuſdemque Amoris cum ſeptenario coniunctionẽ probant concipiam breuiter, & in verba pauciſſima conferam. In Sacris litteris Patriarcha Iacob pulchritudinem connubiumq; Rachaëlis, quã amabat, ſeptem annorum fideli ſeruitio ab auunculo ſuo emit: & ſeptem aliorum deinde meruit. Apud Ouidium ſimiliter

Leander Amore amens cùm dies ſeptem ob tempeſtatem maris expectaſſet, vltra non potuit.

SEPTIMA *nox agitur (*inquit*) ſpatium mihi longiùs anno,*
Sollicitum raucis vt mare feruet aquis.

Etiam plura? Septē Amoris gradus olim, hodieq; dicūtur, in quorū quincto Horatius oſcula ponit:

——quæ Venus
QVINCTA PARTE *ſui nectaris imbuet?*

Et apud Hebræos ſeptem nominibus Amorem appellari, linguæ eius periti ſciunt.

CAPVT XIII.

Difficultas poſita & remota. Notarum & Numerorum comparatio. Vocis Intenſio & Remiſſio.

HEPTADEM hanc Vocum ſatis ſuperq; iam oſtendi, quibus ſi ſeptem meas Notulas, VT, RE, MI, FA, SOL, LA, BI, ritè accommodaueris, concentum quemcunque miſceas; melos quodcunque LEGAS, *ſeu tu velles Æolium ſimplex ſeu Aſium varium, ſeu Lydium querulum, ſeu Phrygium religioſum, ſeu Dorium bellicoſum.* Sed inquies: modulamina pleraque non clauduntur limitaneis iſtis Notis; ſed excedunt; & altiùs trahunt humanam etiam Vocem. Excedunt; nec tamen, ſine enigmate loquor, excedunt: efferunt Vocem, non mutant. Nam vti in numeris cùm à monade ad denarium, primum numerorum limitem, peruentum eſt, eoſdem iterando atque componendo progredimur in infinitum: ita in hiſce numeris, in hac noſtrâ HARMONICA LE-

ctione, poſt ſeptimum quemq; ſonum primus, ſed ſubtilior redit: & poſt ſeptimam quamq; Notam, prima: atque ita deinceps ſecunda Notarum (de Sonis haut aliter cenſe) cum nonâ conuenit; tertia, cum decimâ; quarta, cum vndecimâ; quincta, cum duodecimâ; ſexta, cum decimatertiâ; ſeptima cum decimaquartâ: &c. Ab inſtrumento aliquo Muſico, ſi verba lucem negant, experimẽtum aurium pete, quas ego ſi quæſtioni ſubdam, teipſum pro teſte ad teſtimonium citem. In hiſce autem Notis duplicem mihi ordinem obſerua, *Intenſionis & Remiſſionis.* Intenſio ſiue *ἐπίτασις eſt vocis commotio a loco grauiore in acutum.* Remiſſio ſiue *ἄνεσις ab acutiore in grauem.* Sed hîc velim director aliquis aut edomator vocis, vt cum Tertulliano dicam, præeat atq; ducat. Quod autem ad numerorum comparationem, Phryges magis ad propoſitum, quibus, teſte Herodoto, ſeptenarius varietatem ſimplicium numerorum terminabat: *qui numerus*, vt rectiſſimè Tullius in Somnio Scipionis, *rerum omnium ferè nodus eſt.*

CAPVT XIV.

Nomina, & ordo chordarum Lyræ. Iis aptatæ Septem noſtræ Notæ. In pſallendo Pollicis præcipuum olim fuiſſe vſum.

QVod ſi quis à numeris ad Lyram, quam ſeptem Vocum diſcrimine anteà ornauimus, tranſeat, & eiuſce chordis Notas etiam haſce aptare velit, nouo vtiliq; commento, id ſanequàm poſſit. Lyræ chordæ olim hoc ordine, & hiſce nominibus fuêre:

Ὑπάτη, Παρυπάτη, Ὑπερμέση, Μέση, Παραμέση, Παρανήτη, Νήτη. Prima dicta Ὑπάτη, non ob acumen tantùm vocis, ſed præſtantiam quamdam & virtutem. Ὕπατος enim quaſi Ὑπέρτατος eminentiæ atque dignitatis gradũ ſignificat. quo primùm Cecrops; Pauſaniâ in Arcadicis referente, Iouem nuncupauit: ac deinceps Homerus, aliique. Palàm verò Romanos quoque Conſules, Ὑπάτους Græcè tamquam Principes Senatus dictos. Ὑπερμέση etiam Λιχανὸς nuncupata, ab Indice; quòd illo illa chorda digito pulſaretur. Sic Marcianus de Sonis Errantibus, ſiue vagis: Λιχανοειδεῖς *dicuntur à digito, qui miniſter artis, & cantus ſingulos mouet; eſt autem* PRIMVS A POLLICE. Explico, ſiniſtro. manum enim dexteram, vt docui, plectrum occupabat. *Pollex* autem Macrobio ſcribente, ***nomen ab eo quòd pollet accepit, nec*** IN SINISTRA ***ceſſat, nec minùs quàm tota manus ſemper in officio eſt: vnde apud Græcos*** ἀντίχειρ ***vocatur, quaſi altera manus.*** Hîc igitur, etſi Index vſum frequentem atq; inſignem habuit, Pollex tamen magis: quem vnum, neglectis reliquis digitis, nominant Poëtæ, atque etiam Plectro opponunt, cùm Intus Foriſque canendi modum diſcernunt. Tibullus ad Phœbum:

Nunc te vocales impellere POLLICE *chordas*
Nunc precor ad laudes flectere verba melos.

Martialis;

Feruida ne trito tibi POLLICE *puſtula ſurgat,*
Exornent docilem garrula plectra Lyram.

Horatius:

Lesbium ſeruate pedem, meique
POLLICIS ICTVM.

Νήτη quaſi Νεάτη; id eſt, vltima ſiue nouiſſima. Hãc

atque etiam Μέσην Ælianus in Variâ Hiſtoriâ nominat: Ψάλτης Ἀντιγόνῳ ἐπεδείκνυτο· τοῦ δὲ πολλάκις λέγοντος, τὴν ΝΗΤΗΝ ἐπίσφιγξον, εἶτα πάλιν τὴν ΜΕΣΗΝ. ὁ δὲ ἀγανακτήσας ἔφη, Μὴ γένοιτό σοι οὕτω κακῶς, ὦ βασιλεῦ, ὡς ἐμοῦ ταῦτα ἀκριβοῦν μᾶλλον. Nec Chordæ dumtaxat iſtis nominibus fuêre; ſed ipſi quoque Soni: præcipuè tamen Chordæ, quas nunc ordine in Notas meas ſtringo, & *Vocalem* propriè Lyram facio, ridente Cynthio, non ringente. Ὑπάτη BI ſibi habeat, & acutè tinniat: Παρυπάτη LA, & valgè lallet: Ὑπερμέση SOL, & ſuauiter perſonet: Μέση FA, & tẽperatè ſuccinat: Παραμέση MI, & blãdè mulceat: Παρανήτη RE, & tremulè perſtrepat: Νήτη VT, & fuſcè mugiat.

CAPVT XV.

Planetæ Lyræ chordis tribuuntur: Planetis Notæ. Septem Typi Harmonici.

LINEAM hanc ſequar; & iucundâ magis quàm neceſſariâ ſubtilitate, pauca etiam quæ antiquitùs tradita lectione comperi, aut inuentione nouâ mente concepi, non per guttas ductim ſtillabo, ſed impetu quodam effundam. Veteres Lyræ chordis (teſtantur id rei Muſicæ qui exſtant priſci ſcriptores: & non obliquè Poëta Venuſinus: *Muſa dedit fidibus* DIVOS) ſeptem Deorum ſtellis illuſtres orbes tribuebant. *è quibus* ſtellis (verba Ciceronis ſunt) *vnum globum poſſidet illa, quam in terris Saturniam nominant. Deinde eſt hominum generi proſperus & ſalutaris ille fulgor, qui dicitur Iouis. Tum rutilus, horribilisq; terris, quem Martem dicitis. Deinde ſubter mediam ferè regionẽ Sol obtinet*

Dux & Princeps & moderator luminum reliquorum, mens mundi & temperatio tantâ magnitudine, vt cuncta ſuâ luce luſtret & compleat. Hunc vt comites ſequūtur, Veneris alter, alter Mercurii curſus. In infimoq́ orbe Luna radiis Solis accēſa cōuertitur. Rationem priſci iſtius commenti attentiùs inſpicio; originemque eius non illubens eruo, è ſimilitudine quadam ſoni & ſitus. Cœleſtium ille orbium ſonus ſiue concentus à motu proficiſcitur. Duplici verò motu Planetæ feruntur: *Mundano*, ſiue præcipiti illâ cum Cœlo Vertigine; ad Dexteram (cum Aſtronomis loquor;) ab Ortu in Occaſum: & *Proprio*, quo retrò contrario curſu deflectunt ad Læuam; ab Occaſu in Ortum PROPRIO, Luna velociſſimè, Saturnus autem ſenili & podagroſo quodam gradu tardiſſimè: & exteriores quique lentiùs mouentur. *Quoties enim* (verba Macrobii in fidei præſidium aduoco) *plures orbes intra ſe locantur; ſicut maximus eſt ille qui primus eſt, & minimus qui locum vltimum tenet: ita de mediis, qui ſummo propior eſt, inferioribus maior; qui vicinior eſt vltimo, breuior ſuperioribus habetur. Et inter has igitur ſeptem ſphæras gradum celeritatis ſue ſingulis ordo poſitionis adſcripſit. Ideò ſtellæ, quæ per ſpatia grandiora diſcurrunt, ambitum ſuum tempore prolixiore cōficiunt; quæ per anguſta, breuiore.* MVNDANO verò motu Saturnus contrà perniciſſimè, Luna femineo & teſtudineo greſſu lentiſſimè procedit. Hoc ſenſu Cicero in Somnio. *Et natura fert, vt extrema ex altera parte grauiter; ex altera autem acutè ſonent. Quam ob cauſſam ſummus ille cœli ſtellifer curſus, cuius conuerſio eſt concitatior, acutè excitato mouetur ſono; grauiſſimo autem hic Lunaris*

naris atque infimus. Diffusè atque curiosè ad hunc locum Commẽtator. Secundum duplicem hanc differentiam dupliciter Planetarũ orbibus chordarum HEPTADEM iungo.

Si motum* MVNDANVM *reſpicio.

- *Saturno* Ὑπάτην,
- *Ioui* Παρυπάτην,
- *Marti* Ὑπερμέσην,
- *Soli* Μέσην,
- *Veneri* Παραμέσην,
- *Mercurio* Παρανήτην,
- *Lunæ* Νήτην.

Si* PROPRIVM *Planetarum.

- *Saturno* Νήτην,
- *Ioui* Παρανήτην,
- *Marti* Παραμέσην,
- *Soli* Μέσην,
- *Veneri* Ὑπερμέσην,
- *Mercurio* Παρυπάτην,
- *Lunæ* Ὑπάτην.

Sic vtrobique acumen atque grauitas chordarum orbiumque reſpondeant ex aſſe. Priorem tamen comparationem probem magis & complectar, Tullii inprimis cauſsâ, quem (licet cum diſcrimine aliquo) huc traho. Is ex motu *mundano* orbium ſonos penſitans, in eodem Somnio inſomnis de iiſdem orbibus ſcribit: *Septem efficiunt diſtinctis interuallis ſonos: qui numerus rerum omnium ferè nodus eſt. Quod docti homines* NERVIS *imitati, atque* CANTIBVS, *aperuerunt ſibi reditum in hunc locum.* Cur vero *neruis imitati,* & diſtinctè *cantibus*? Ratio in procliui: vt ſcilicet per iſtos ORGANICAM, per hoſce HARMONICAM; & vtrique huic parti vim quamdam diuinitatis à cœleſti ori-

gine ineſſe intellegas. Itaque Flos ille illibatus po-puli, Suadæque medulla à nobis & pro comparatione noſtrâ ſtat; cum diſcrimine tamen aliquo, vt dixi. Diſcrimen iſtud: quòd ſeptem neruos, non ſeptem Planetarum orbibus: ſed, ſtelliferâ hiſce ſphærâ adiunctâ, octo curſibus cœleſtibus tribuat: velitque Mercurii Veneriſq; globos, vt velocitate motus, ſic ratione ſoni conuenire. Ait enim: *Illi autem* OCTO CVRSVS, *in quibus eadem vis eſt* DVORVM (ſuppoſititium eſt *modorum*) SEPTEM *efficiunt diſtinctis interuallis* SONOS. Quod clariùs Macrobius commentarii ſui face illuſtrat: OCTO *ſunt igitur quæ mouentur; ſed* SEPTEM SONI *ſunt, qui concinnentiam de volubilitate conficiunt. propterea quòd Mercurialis & Venereus orbis* PARI AMBITV *comitati Solem, via eius tamquam ſatellites obſequuntur: & ideò à nonnullis Aſtronomiæ ſtudentibus eandem vim ſortiri exiſtimantur.* Itáne multiloquus in re fortaſſis aliena videor? tempero, & feriò nunc tibi obtempero. A Chordis, ad Notas meas tranſmigro, eaſdemque ſub comparationem quoque mittens, orbibus adſcribo: orbi *Lunæ* VT: *Mercurii*, RE: *Veneris*, MI: *Solis*, FA: *Martis*, SOL: *Iouis*, LA: *Saturni*, BI. Quod concinnè ita à me factum, ipſa Mundana Muſica doceat, ac ſi remotiori ſimilitudine lubet vti, magis etiam probes. Etenim, Planetæ ſicuti hebdomadam, ſiue, ſeptenarium dierum circulum intermino velut lapſu voluunt; ſinguliq;, diurni quadam imperii viciſſitudine primatum obtinent, & præſunt primæ horę (vnde & nomina dies ſortiũtur:) ita ſeptem hæ Notæ vniuerſam HARMONICAM LECTIONEM in ſeptem à Muſicis Typos diuiſam

abſol-

abſoluunt. Typos illos voco CERTAM, ET ORDINATAM NOTARVM POSITVRAM, LITTERIS INDICIBVS DISTINGVENDAM. De Litteris autem mox ſubiungam: earumque, vti præſcripſi, vſu. Ipſi verò Typi ſeptem ſunt, &c, ad noſtrum propriè SECRETVM, vtriuſque Generis HARMONICI copulâ, ceu Noctis Dieiq; nexu geminati. in quibus ſingulæ meæ Notæ, Planetarum exemplo, obtineant primam ſemel, atque adeò ſingulas ſedes. In figuris ipſis, qui volet, animaduertet, & ſeptiiugo Notarum plauſtro percurret.

CAPVT XVI.

Notæ cum ipſâ vitâ humanâ comparantur. Gradus ætatis. Taciturnitas & Garrulitas expenſa. Dies Luſtrici. Nominalia. Circumciſio apud Ægyptios, & Æthiopes.

QVEMADMODVM ii, quos caſus aliquis in gurgitem detulit, arbitriũ amittunt ſui & aguntur violento raptu: ita ego vix pedem in diuinis illis æternisq; corporibus poſui, & velociſſimo illo motu transferor, nec cõſiſtere queo intra ſermonis mei fines. Num inuitus? ſi cum diſpẽdio id tuo fiat Lector: lubens, ſi cum voluptate aliquâ aut cum fructu. Nec ego tamen haut longulè me abduci patiar; ſed vim mihi ipſe inferens, in confinio cœleſtis motus, in Temporis inquam conſideratione ſtilum firmabo. HARMONICA LECTIO quòd ſeptem Notarum curriculo rectè abſoluatur, ſimilitudine id fieri humanæ vitæ haut temerè dixerim, quæ tanquam modulatio quædam atque harmonia ſeptenariis ſpatiis voluitur ad præ-

fixum ſuum finem. Cenſorinus ad rem, lib. de Die Natali. cap. 11. *Aliter autem ille partus qui maior eſt, & maiori numero continetur, ſeptenario ſcilicet, quo tota humana* (in veteri libro eſt, *quo vita humana.* coniungam, & literâ mutatâ legam: *qua* TOTA VITA HVMANA) FINITVR, *vt Solon ſcribit, & Iudæi in dierum omnium numeris ſequuntur; & Hetruſcorum libri rituales videntur indicare.* Macrobius lib. 1. in Somnium Scipionis: *Hic deniq; eſt numerus* (ſeptenarius) *qui* HOMINEM *concipi, formari, edi, viuere, ali, & per omnes gradus* TRADI SENECTÆ, *atq; omninò* CONSTARE *facit.* Gradus autem illos etſi variè Antiqui diſtribuerint; tamẽ *ex his omnibus* (verba Cenſorini ſunt) *proximè videntur acceſſiſſe naturam, qui* HEBDOMADIBVS *humanam vitam emenſi ſunt. ferè enim poſt* SEPTIMVM *quemque annum articulos quoſdam, & in his aliquid noui natura oſtendit.* Quod ipſum latiùs explico & diduco. *Primâ* annorum *hebdomade* (licet vti alienis verbis) *dentes qui primi emerſerant, aliis aptioribus ad cibum ſolidum naſcentibus cedunt*, niueúmque gyrum gingiua regignit, & effreni illi membro vallum opportunè circumducit, nequid temerè blateret atque diuulget. Vnde congruenter, *petulantiæ verborum coërcendæ* VALLVM *eſſe oppoſitum* DENTIVM, *luculentè* (apud Agellium Homerus) *dixit: vt loquendi temeritas, non cordis tantùm cuſtodiâ, atq; vigiliâ cohibeatur, ſed & quibuſdam quaſi excubiis in ore poſitis ſepiatur.* Penitùs hoc neceſſarium: inprimis, in ipſo velut limine Rationis & ingreſſu, quod Decima illa Muſa ait, domitos habere oculos, manus, ORATIONEMQ. Et ſapienter *Primus Philoſophiæ,* (Pythagoram Puni-

cus ille ſcriptor intellegit lib. 11. Florid.) *nuncupator & conditor nihil prius diſcipulos ſuos docent quàm* TACERE: *primaq́; apud eum meditatio ſapienti futuro, linguam omnem coercere, verbaq́; qua volantia Poëtæ appellant, ea verba, detractis pennis, intra murum candentium dentium premere. Prorſus, inquã, hoc eſt primũ ſapientiæ rudimentum, meditari condiſcere, loquitari dediſcere:* vt ſic paullatim lingua dometur; ſupellex illa muliebris in promtuario rationis condita ad vſum præparetur; poſſitq́; qui volucrem vocem geſtitat, *& cum dicto opus eſt, impigrè dicere: &, cùm tacito opus eſt, libenter tacere.* ſic tandem *nõ minùs opportuni ſilentii laudem; quàm tempeſtiua vocis teſtimonium* conſecuturus. Fidem aurium tuarum appello. Quid ineptâ garrulitate odioſius? quid moroſo ſilentio ſtolidius? Non Loculeium, cum priſcis, Blateronem, Linguacem; ſed rabidum iure meritò dicas, qui nullo rerũ pondere innixus, verbis autẽ humidis, & lapſantibus defluens, obſtrependi finem neſcit: fatuum ſimiliter, qui neſcit obmuteſcendi. *Magna res eſt vocis & ſilentii temperamentum.* O illum prudentẽ! qui cũ Plautino Periplectomene verè efferre poteſt:

Commemini & mea orationis iuſtã partẽ perſequi:
Et meam partem itidem tacere, cùm aliena oratio eſt.

Talem me tibi, quiſquis es, probare ex animo cupio: talem etiam optare te mihi poſſum; formare niſi hiſce monitis, nõ poſſum. *Secunda hebdomade* vox ipſa gallulaſcit, ramus roboraſcit: & ad ſummã ætas neceſſitate pubeſcit. *Tunc enim moueri incipit vis generationis in maſculis, & purgatio feminarum. Ideò & tutela pueris, quaſi virile iam robur,*

abſoluitur: de quâ tamen femina, propter votorum feſtinationem, maturiùs biennio legibus liberantur. Tertiâ, primo lanuginis flore adumbrantur genæ, terminusq; creſcendi ſtatuitur. Hoc nos ſpatium biennio iam tranſuecti, concitato ferimur curſu ad deſtinatam & ab æterno præfixam metam. Tu me Æterne conſerua ne in lubricâ hac viâ vacillem & labar: dirige, ne à vero ſcopo, à te Summo Bono aberrem. Da rectùm potiùs, quàm longùm currere; recta diſcere, recta facere, in honorem tibi, mihi in ſalutem. *Quartâ*, habitudo vniuerſi corporis & robur virile ad benè fortiterq; agendum formatur, & firmatur. *Quinctâ*, natorũ & poſteritatis amore connubia fiunt, quæ tu Lector, ad lectionis tuæ fructum irrigabis riuo quẽ aliàs è ſcatebrâ Antiquitatis duxi. *Sextâ*, Ratio mentis perfectionem ſuam in corpore iam compoſito capit: Prudentia adquiritur, & rerum vſus. *Septimâ*, & *Octauâ*, dotes animi, linguæq; facundiâ in flore ſuo vigent. *Nonâ*, mala ætas, quam Veteres ſenectutem dixêre, occupat, fugiuntq; corporis pariter animiq; vires. *Decimâ*, oſtendi incipit publicus generis humani finis, annorũq; pondere grauatum hominem, cui ob res plurimas peſſimas odio eſſe vita incipit, ad exodium vitæ Parca non intempeſtiua perducit. Atq; hic portus humanæ nauigationis. *in quẽ* (vt rectè Seneca) *ſi quis intra primos annos delatus eſt, non magis queri debet, quàm qui citò nauigauit. Alium enim, vt ſcis, venti ſegnes ludunt ac detinent, & tranquillitatis lentiſſimo tædio laſſant. alium pertinax flatus celerrimè perfert*. Diuiſionem illam à me factam vno alteróve teſtimonio firmo. Cenſorini ex Elegiâ Solonis referentis.

ferentis, *In prima hebdomade dentes homini cadere; in ſecunda pubem apparere; in tertia barbam naſci; in quarta vires; in quincta maturitatem ad ſtirpem relinquendam; in ſexta cupiditatibus temperari; in ſeptima prudentiam linguamq́; conſummari; in octaua eadem manere, in qua alij dixerunt oculos albeſcere; in nona omnia declinare; in decima hominem fieri morti maturum.* Macrobii lib. I. in Somnium Scipionis, cap. VI. qui vt annos taceam, menſes eodẽ redigit: *Poſt ſeptẽ verò menſes dentes incipiunt mandibulis emergere. Et poſt bis ſeptẽ* (in trãſitu verũ verbũ reſtituã) *ſtat ſine caſus timore. Poſt ter ſeptẽ, ſonus eius in verba prorumpit. Et poſt quater ſeptẽ non ſolũ ſtat firmiter, ſed & incedit. Poſt quinquies ſeptẽ, incipit lac nutricis horreſcere, niſi fortè ad patientiam longioris vſus continuata conſuetudine protrahatur.* De his gradibus Volaterranus ſcribens, *Annorum hebdomada ſecunda*, ait, *poſt pubertatem antiquitùs pueris nomina inponi; cùm anteà dubiam putarent vitam.* Itane tota pueritia ſine nomine? quĩ infantem nutrix, quĩ filiolũ parentes compellarunt?

Οὐ μὲν γάρ τις πάμπαν ἀνώνυμος ἔστ' ἀνθρώπων,
Οὐ κακὸς, οὐδὲ μὲν ἐσθλὸς, ἐπὴν τὰ πρῶτα γένηται.
Ἀλλ' ἐπὶ πᾶσι τίθενται ἐπεί κε τέκωσι τοκῆες.

A primo pueri cuiuſpiam nomine ſi ante lucem ire occipias, concubium ſit noctis priuſquam ad poſtremum perueneris. Itaque Luſtricum diem, quo nomina pueris olim dabant, & fata ſcribenda aduocabant, primâ dierum hebdomade, aut poſt eam ſtatim cenſeam celebratum. Cuius rei teſtem Pompeium Grammaticum laudo; *Luſtrici dies*, inquit, *infantium appellãtur: puellarum* OCTAVVS, *puerorum* NONVS; *quia his luſtrãtur, atq; eis nomina*

imponuntur. Macrobium lib. 1. Saturn. *Eſt etiam Nundina Romanorum Dea, a nono die naſcentium nuncupata, qui Luſtricus dicitur. Eſt autem Luſtricus dies, quo infantes luſtrantur & nomen accipiunt: Sed is maribus* NONVS, OCTAVVS *eſt in fœminis*. Atq; hi Luſtrici dies *Nominalia* quoq; dicebantur. Volaterranus tamen Ægyptios reſpexiſſe viſus, quaſi ii quòd quarto decimo anno mares, fœminasq; circumcidere ſoleant, tunc etiam nomina dederint. Refert Herodotus ab Ægyptiis Æthiopes quoq; circumcidendi ritum accepiſſe. quem hodiè in vtroq; ſexu ſeruant. Sed ad rem. HARMONIA hominis iſtiuſmodi interuallis conſtat: & per hoſce velut gradus gradimur, & abimus in communem locum. O illum beatum! qui moriens & vitæ Muſicam finiens in auribus poſterorum ſonum reliquit Modeſtiæ ac Virtutis. Beatum! qui repagulis atque cuſtodiis corporeæ molis liberatus, & in æterna illa templa euectus, ſuauiſſimum ſeptem orbium concentum, humanis auribus incognitũ percipere coràm & intelligere meruit.

CAPVT XVII.

Tranſitio ad Litteras. in iis duo conſiderari: quam vnaquæq; deſignet Notam, & in quâ lineâ aut interuallo. Inibi de duplici Genere Harmonico.

DE Notarum numero & nominibus ſatis dixi: LITTERAS aggredior, per quas in tabellâ Notæ inueniuntur. Eæ ſeptem: A, B, C, D, E, F, G: Muſicis etiam noſtris notæ hodie atq; vſurpatæ, pari numero, diſpari vſu. illis ad ſenas & vulgares illas Notulas: mihi verò ad ſeptenas meas, longéque faciliùs commonſtrandas. Quod ne longó

potiùs verborum circuitu, quàm reapſe probem, etiam atq; etiam cautio eſt. In *Litteris* igitur duo conſidero: *Quam vnaquaq; Notam deſignet*: &, *in qua linea, aut interuallo.* Priùs diſtinguo pro duplici Genere Harmonico: *Veteri*, quod ſolum in Mediâ Muſicâ vſurpatum agnoſco, quodque vulgari vocabulo *Durum* dicitur; & *Nouo*, quod à noſtris reſtitutum, nomen *Mollis* meruit. Hoc diſcernas, *ſi quando Littera B hemitonium deſignans expreſſa eſt*: Iſtud, *ſi quando non expreſſa*. In *Molli* itaque A connexam habet MI: B, FA: G, SOL: D, LA: E, BI: F, VT: G, RE. In *Duro* A ſibi adſciſcit LA: B, BI: C, VT: D, RE: E, MI: F, FA: G, SOL. Quam differentiam hemitoniorum variata diſpoſitio genuit: Conſtituerunt enim Muſici

PRO GENERE ANTIQVO:

	A		B		MI		FA *Hemiton.*
	B		C		FA		SOL *Tonū.*
Inter	C	&	D	*item*	SOL	&	LA *Ton.*
	D		E		LA		bI *Ton.*
	E		F		BI		VT *Hemiton.*
	F		G		VT		RE *Ton.*

PRO NOVO:

	A		B		LA		BI *Tonus.*
	B		C		BI		VT *Hemiton.*
Inter	C	&	D	*item*	VT	&	RE *Ton.*
	D		E		RE		MI *Ton.*
	E		F		MI		FA *Hemiton.*
	F		G		FA		SOL *Ton.*

Diligens Lector attentiùs hæc conſiderabit, & cum iis,quę ſuprà de diaſtematis Muſicis diximus, vtiliter conferet. *In qua lineâ, aut interuallo* ſupereſt. de quo vt breuiter dilucideq́; dicam, ſeriò repeto; HARMONICAM vniuerſam Vocibus abſolui: cognoſcendis Vocibus Notas eſſe: Notis, iſtos Litterarum characteres. quorum quattuor ſolummodò exprimuntur: B, C, F, G. Nec ex ſimul tamen aut coniunctim;ſed ſingulæ aut binæ, in principio linearum. Quâ imagine, aut formâ? barbarâ & ignotâ propemodum ex auorum partim,partim nupero ac recenti vſu ſcriptionis. C in formam velut ſcalarum paſſim ſcribitur,pro Graui,Mediâ,& Acutâ Voce:in vtroque Genere : in prima,ſecunda,tertia,& quarta linea;duabus Notis Antiquis,quas quadratas promiſcuè notabant compoſita. Exempla in Muſicorum libris occurrent. F, tribus ſimiliter Notis,pro Graui Voce tãtùm : in vtroq; Genere: in tertia, & quarta linea. vel compendij cauſſa ſemicirculo læuo cum gemino adiectò punctò, Ↄ:. G ſimilitudine quadã veræ formæ, pro Voce Acuta tantùm : in ſecunda linea: in vtroq; Genere. Deniq; interdum B,ſed, noſtram quidem ſi rationem ſcribendi inſpicis,ſine velamine vllo aut larua,in Genere tantùm Antiquo,cuius proprium ſignum eſt: in omnibus lineis,& interuallis; ſed cum aliqua ſemper priorũ: vti figuræ demonſtrant. Reliquas nõ notatas Litteras per haſce quattuor ſic noſces: Ab Littera indice,ſi aſcendendum eſt,ſecundum Alphabeti ordinem ſepties primas numerato,& ſi vltrà eundũ, iterato:ſin deſcendendum, cancer eſto,& in contrarium ito;ſed ito, id eſt gradatim, à linea ad inter-

teruallum. ab interuallo ad lineam, & ſic deinceps. Si ſalis aut tranſilis, erras & cõfundis totum greſſum. Ergò ritè Litteras ſingulas erues: per Litteras, Notas: per Notas, Voces, quæ MVSATHENÆ ſumma eſt.

CAPVT XVIII.

Quæ de Litteris hactenus dicta, quomodo per compendium cognoſcantur. Concluſio operis, & votum vt locum hæc publicè reperiant.

TAMEN rupinas & ſenticeta hîc nonnemo clamitet, & viam ſcrupoſam dixerit hanc doctrinam. Quis obſecro, niſi qui ab ingenio nudus, nullaque ſcientiæ fulturâ ſubnixus eam inierit? cui, vt, quantum conditio permittit Artis & naturæ, ſubueniam, nouam lenemque ſemitam itero per eadem hæc præcepta. Sequere & audi. Notarum ordinem ſurgẽtem & cadentem exactiſſimè fac calleas, magis (Plautiiocus eſt) callum quàm prægnum callere ſolet: & Tonis Hemitoniisque ritè obſeruatis intendas Vocem, aut remittas. Deinde, cantiunculâ propoſitâ, à ſigno ſiue Litterâ notatâ ad Notam reſpondentem tranſeas: hinc, ad reliquas, neglectis Litteris, Notas. Facilè id quidem in Genere *Molli*, vbi in limine ipſo linearum *b* expreſſa inibi canendum eſſe FA, exerto velut digito monſtrabit. In Genere verò *Duro* differentia eſt trium harum Litterarum: C, F, G, quarum per iſtam SOL, per illam FA, per hanc denique SOL ſine alio notore cògnoſces. Ad ſummam, vbique Litteram ſignatam conſule, Notam erue, proprio nomine & Voce compella: ad co-

mites te proximas, ſuperas & inferas ducet haut difficilis, vix rogata. Cautionem tamen hanc adhibe, vt ſi inter canendum cum comitatu litteræ ſiue ſigni cuiuſpiam Nota obrepſerit, eam nouo quodam vocis affatu, tonum commutans, compellabis. Hìc Mvsathenam meam finio, & glorior viam hanc nouam aperuiſſe, ſtili acumine æquaſſe, ad publicam, remotis ſentibus, itionem. Vtinam mens iis qui inſtituunt iuuentutem, hæc docendi! non deeſſet ratio aut modus inducendi. Maxima pars ſcientiarum breuiariis capimur: & in itinere ea via optima, quæ breuiſſima eſt; quæ ſalebras orbitarum, impedimenta ſaxorum, conflugem imbrium fugiens, in ſemitâ compendium monſtrat. Huc flectite, qui ignaros rudium animos ad Harmonicæ lectionis amœnitatem ducitis, ne longiùs ducatis. Huc flectite, qui eodem ſponte itis, vt certiùs eatis. Inſpicite, immò expendite nouam hanc doctrinam, qui in veteri nomen iure profeſſi, quiq; non profeſſi: vt quemadmodum loci & luci quidam ad vſum fructumq; publici: ita hoc ſcriptũ fiat, in quo legat collegatque pro ſe quiſque, quę ad animi ingeniique ſui guſtum: quærat & inquirat, quæ ad ſcientiæ amplioris fructum. Sed, vt concludam,

Inueniat quod quiſq; velit: non omnibus vnum eſt
Quod placet. hic ſpinas colligit, ille roſas.

INDEX

INDEX CAPITVM.

CAPVT I.

Diſſertatiuncula de ortu & occaſu Muſicæ priſcæ. Noſtram ſubnatam eſſe & terram olere; ſed à Muſathenâ particulam accipere cœleſtis auræ. Quid Muſathena, item Hermathena: illius nouam ſtructuram eſſe, huius veterem; ſed nouam veteri congruentem.

CAP. II.

Vtraque Muſathenæ pars ſeorsùm explicata. Calliopen propriè ad hanc compoſitionem facere. Palladem pro ſeptenario numero rectè, & exemplo veterum vſurpari.

CAP. III.

De munere Muſathenæ. Muſica definitur. eius gradus & accretio per ſonorum augmenta.

CAP. IV.

Muſicæ partitio. Quid Aſſa vox. Feſtus obiter correctus.

CAP. V.

Harmonicæ & Organicæ comparatio. illam præcellere Antiquitate, Dignitate, Poteſtate. In prioribus id oſtenſum. Chordæ digiti, manus, ipſe pſallens Vocalis. Quid Vox.

CAP. VI.

Idem de Poteſtate probatum, recenti & miro quodam exemplo.

CAP. VII.

Harmonicæ diuiſio. Quid Harmonica lectio. Quid Legere. Quid Nota.

CAP. VIII.

De Notis Harmonicis Veteribus, Mediis, Nouis.

CAP. IX.

Diuiſio vocis, Harmonicarum Notarum cauſſa & numerus. hic nouè auctus.

CAP. X.

Aſtruuntur ſeptem Notæ. Tot eſſe voces, ex parte oſtenſum. Sonorum & Tonorum diſcrimen ad hanc rem obiter quædam de Diaſtematis Muſicis. E Cenſorino error ſublatus. Vocalium numerus apud Græcos Latinosq; perpenſus.

CAP. XI.

Ampliùs Heptas illa vocum firmatur. Lyra antiquitùs ſeptem chordarum: ſed & inſtrumenta reliqua, quæ Chordis tendebantur. Etymon Chordæ. Item Fiſtula ſeptem calamorum. Marcianus bis reſtitutus. Quid Intùs, quid Foriſcanere: & vtrũ ſuauius ac difficilius. Plures ſpecies citharæ.

CAP. XII.

A ſeptẽ Vocibus regi affectus; præcipuè illum Ame-

ris. Superſtitio Romanorum de Lepore. In Martiali diſcrepans lectio.

CAP. XIII.

Difficultas poſita & remota. Notarum & numerorum comparatio. Vocis Intenſio & Remiſſio.

CAP. XIV.

Nomina & ordo chordarum Lyræ. Iis aptatæ ſeptem noſtræ Notæ. In pſallendo Pollicis præcipuum olim fuiſſe vſum.

CAP. XV.

Planetæ Lyræ chordis tribuuntur: Planetis Notæ. Septem Typi Harmonici.

CAP. XVI.

Notæ cum ipsâ vitâ ho[...] manâ comparantur. Taci[...] turnitas & garrulitas expen[...] ſæ. Dies Luſtrici. Nominal[...] Circumciſio apud Ægypti[...] & Æthiopes.

CAP. XVII.

Tranſitio ad Litteras. in [...] duo conſiderari: quam vna[...] quæq; deſignet Notam, & [...] quâ lineâ aut interuallo. I[...] bi de duplici Genere Ha[...] monico.

CAP. XVIII.

Quæ de Litteris dicta, qu[...] modo per compendium co[...] gnoſcantur. Concluſio ope[...] ris, & votum vt locum ha[...] publicè reperiant.

FINIS.

W

ERYCI PVTEANI

ITER NONIANVM.

DIALOGVS,

Qui Epitomen Muſathenæ comprehendit.

CLARISS. V. LVD. SEPTALIO PATRICIO ET MEDICO Mediolanenſi.

TANDEM impetraui, LVD. SEPTALI, ſtirpe & nobilitate inter vrbis tuæ primos, eruditione & humanitate ſupra primos; vt egomet me ſequerer, & ſemel preſſa in puluere Muſico veſtigia recalcarem. Quid enim, ſi iterato hoc exemplo hæſitantes traham? Procliuem multorum voluntatem perſpexi: repreſſam tantùm; quòd vſum in re noua ſequi vnuſquiſque maluit, quàm dare. Sic ab vno multi pendent; & ſectatores multos ego habuero, ſi vnum. Primo frigore cõſtricta flumina ſi primũ ferunt, mox tranſcurrunt omnes, nec diſtinguitur elementum: ita hîc erit, non confidentiâ aliquâ mei, ſed iudicio nobilium Muſicorum, quibus doctrinæ huiuſce ratio proba viſa, & firmo validoq; fundamento niti: locum autem publicè inuenire poſſe, ſi nudo & ſimplici ſermonis quodam contextu vulgaretur. Id nunc facio, ſub auſpicio, Vir Clariſs. nominis tui: & SEPTEM tuis ALIS ſacras eſſe cupio SEPTEM meas NOTAS. Ita vale Inſubrum egregium decus, & DIALOGVM hunc munuſculi loco habe. Patauij, Quinquatribus Maioribus, ∞. IↃC.

IN
ERYCI PVTEANI C.V.
ITER NONIANVM.

Qvodnam ITER *hoc* ERYCI? *quóve hac via ducit euntes?*
In NONIANA *prædia?*
Siccine aïs verò? Fallisne, an falleris ipſe?
Nam ſi ipſa Suada ſuadeat,
Non perſuadebit: multò iſthac altiùs itur:
An celſa Parnaſſi ad iuga?
Sic equidem PVTEANE *reor. quia tu adſpice, vt ipſæ*
Saltent, canantq́ Gratiæ.
Aſpice. nam ſacras video gaudere Camœnas
NOTAM *recepſe* SEPTIMAM.
Sed dubium, BIIVGO *ſitne hæc è vertice montis*
Te proferente prodita;
An LABIIS *potiùs plenæ ſe munera cantus*
Debere cenſeant tuis.
Quidquid id eſt, tibi creſcit honos, tibi lilia carpunt,
Tibi corollas apparant
Et Muſæ & Charites: queis CALLIOPÆA *canendi*
Princeps tua ornet tempora.
Præterea faciet te, ſic iubet almus APOLLO,
Cineri tuo ſuperſtitem.

ARNALDVS CATHIVS.

ERYCI PVTEANI

ITER NONIANVM.

DIALOGVS,

Qui Epitomen Muſathenæ comprehendit.

ANTE menſes aliquot, cùm perilluſtris Patroni mei, & Italiæ Phœbi PINELLI conſilio in NONIANVM irem, vt BEMBI olim delitias, ſecretumque Muſeium poſtumâ curioſitate luſtrarem; comes itineris mihi fuit honeſtiſſimæ frontis adoleſcens ARNALDVS CATHIVS, ingenii & Poeſios laude iure ornatus. Is à primo ſtatim egreſſu (commodùm Sol emerſerat) amœni ſermonis telam ordiens, verborum quadam ambage ad MVSATHENAM meam diuertit: in eaque blandientem orationem figens, ſic infit. Harmonicæ Lectionis nouam Inſtitutionem PVTEANE, bono publico in publicum nuper à te productam, Philologo mundo delitiosè ornatam vidimus, & vno verbo arſimus, capti vtilitate ſcripti, & induſtriâ ſcribentis. O ſi nudam & puram Artem liceat contueri, & ad fructum propiùs contrectare? PVT. Quaſi optes Mineruam Veneris ſchemate introduci. CATH. Quaſi id tu diuines. PVT. Quia huc me cogis, obſequar, & poſt armorum exuuias, ἀναβολάδιον hoc elegantioris litteraturæ, qua teretem lacteamque formoſitatem Deæ meæ inumbraui, tollam; itineris, & deſiderii tui cauſsâ. Tu verò Actæon

vide

vide ne ſis Dianæ. CATH. Meo periculo. Quid autem? progredi lubet, an potiùs iuxta ſupercilium præterfluentis riui tantiſper conſidere, ad murmur vocalis aquæ? PVT. Hoc potius, ſi quidem ſermonem meum æſtimas; quia enim cum Tranione Plautino nimiò plus ſapio ſedens: atque vt omen ſcias, Pan ipſe inuitat, qui ecce inter virides exaduersùm arundines complexus Cannam Deam, ad ſeptenas voculas præit. Grumum hunc occupo: tu adſide, & tabellas prome, vti χήματα, quæ exſculpam, excipias. CATH. Quid tabellas? quin imò condam eas, ſi adſint, adeo non promam. ad veterem te moré redire volo, & puluiſculum arare: hanc inquio in planitiem coactam nudati aluei arenam. PVT. Lepidè remedium repperiſti, in re nouâ παλαιογράμμην. Nũc animum aduorte.

HARMONICA Lectio, EST VOCIS AD SIGNA SCRIPTA INTENSIO ATQVE REMISSIO, PER DIASTEMATA SVA, TEMPORE ET MODO OBSERVATO. Quibus verborum terminis rem totam circumſepſiſſe mihi videor. Vocem enim ſi ex Notarum ſitu ſiue poſiturâ iuſto Interuallo intendas atque remittas; ex formâ earumdem legitimo Tempore producas aut corripias, ANNVLVM capere & nomen Muſici profiteri auſis. Vtrumque illud ex præceptis, & ſimul Artis vſu petendum. Artem illuſtrare methodus tradentis poteſt: vſum verò læuigare niſi exercitatio diſcentis non poteſt. Laborem itaque quem mihi diſpartiui ſubeo, id eſt perſonam meam; & expetitum ſecretum euoluo, & ob oculos tibi clarè pono ad ampliorem MVSATHENÆ lucem.

Tu animum aduorte. CATH. Imò & linguam. percunctari enim in ipſo limine lubet, quo fine ſpem annuli facias. PVT. Annuli? vt inter Muſicos more & ritu veteri cẽſearis. Horum enim inſigne Annulus, ſiue etiam Gemma. Gemmæ Plinius lib. XVII. cap. II. meminit. Annuli Suetonius de Symphoniacis Neronis loquẽs: *Inſignes pinguiſſimâ comâ, & excellentiſſimo cultu pueri; nec ſine Annulo læuis.* quaſi dicat, ad conſuetudinẽ aliorũ Muſicorũ & Citharœdorum læuas Annulis habuiſſe ornatas. Quam lectionem Vir doctus in ſuis ad Suetonium Commentariis emendare ex veteri codice maluit: *excell. cultu pueri, ac ſine Annulo læuis.* Perperam. cùm enim honori aut ornamento Annuli, quî obſecro, vt à cultu, ita à carentia Annulorum pueri illi laudentur? Ego ſi æſtimanda vetus lectio, leuiter mutem: *at ſine Annulo læuis*, pro *ac ſine*, diſcriminis alicuius cauſsâ, quâ à reliquo Muſicorum grege remouebãtur. Sed vulgata mihi lectio placeat; vt Symphoniacis hiſce, & velut tyronibus ius etiam Annulorum fuerit, inſigne ſuæ artis. Nunc niſi aliud vis, progredior, & tenſum Deſcriptionis meæ filũ ſequor. CAT. Progredere, ſequere. PVT. Vox, in quâ fundamentum Lectionis ſternitur, *eſt ſonus ipſe, quem*, vt concinnè Lucretius,

—— *corpore noſtro.*

Exprimimus, rectoq́, foras emittimus ore. Huius differentias Natura ſeptẽ conſtituit, & oraculum Maronis definiuit; *Septem diſcrimina vocũ.* Poſt ſeptimam enim in eaſdem recurrimus, ſoni natura pariles, & ſi acuminis quadam adfectione diſcrepantes. haut aliter, quàm ſi parem eiuſdem liquoris menſuram, nunc lato, nunc anguſto vaſe

promas

promas. Septem illis Vocibus olim Eccleſiæ Antiſtites memoriæ & prolationis cauſsâ ſeptem litteras tribuerũt: A, B, C, D, E, F, G. Ego verò ad vſum noſtri temporis, præter litteras, ſeptem eis voculas ſiue Notas (quæ *ſigna ſcripta* appellaui) ex ſacro & noto hymno adopto & adapto:

VT, RE, MI, FA, SOL, LA, BI.

Quas ad varietatem modulandi vel intendo acumine, & multiplico: vel grauitate remitto, & in alteram partem augeo. Intendo in hunc modum: VT, RE, MI, FA, SOL, LA, BI, VT. RE, MI, FA, SOL, LA. BI, VT; RE. & ſic deinceps. Remitto verò in iſtum: BI, LA, SOL. FA, MI, RE, VT, BI, LA, SOL, FA, MI, RE, VT, BI, LA, & ita vlteriùs.

INTENTIO autem atq; REMISSIO ſine Interuallorum obſeruatione iuſta eſſe nequit. INTERVALLVM *eſt duarum vocum iunctarum, ſiue Grauis & Acuti ſoni διάστημα*, & propriè TONVS adpellatur; cuius pars HEMITONIVM eſt, & in Modulatione neceſſariò intercurrit CAT. Quod intercurrat, ratio me διὰ πασῶν docet: vbi verò, neque dum diſcerno. PVT. Ecce tibi facem:

	BI & VT	Hemitonio;
item	MI & FA	

cæteræ verò Notæ omnes Tono integro diſtant. Canendo itaq; ſic eas diſiungo.—Quod vt imiteris, manupræhenſum te per incuruũ hoc ſpatium orbis diuiſi duco, in quo reciproco greſſu Notarũ veſtigia recalcans, certo errore interualla metiaris. CATH. Quid ais, aut quid agis?

Num me illuc ducis vbi lapis lapidem terit?

PVT. *Quid iſtuc eſt, aut vbi eſt iſtuc terrarũ loci.*

CATH. *Vbi ſient nequam homines qui polentam pinſitant.*

PVT. Scilicet farinulento cinere candidatum te Muſicæ facio; vt ἱμαῖον ad molā moduleris. CATH. Porrò Quirites? ſub iugum mittor. PVT. Ferendum eſt. tu modò inſiſte. CATH. Inſiſto: etſi parùm certo pede. Expers enim & ignarus artis, ceu luminibus obtectis ſpatia circūfluentis huius termini confundam. PVT. Præuidero, teque non helcio aut capiſtro, ſed ipſa voce duxero per flexuoſum hunc canalem.

INTENTIO.

REMISSIO.

Spatium A Tonum: B Hemitonium ſignificat.

Sed

Sed nimis tu lentum vocis gradum trahis.

Demã herclè iam tibi de ordeo tollutim ni badiſſas.

CATH. Etiam minaris? qui leniter ſæuiunt, ſapiunt magis. Sed profectò

Ἐγὼ μὲν ἤδη μοὶ δοκῶ, νὴ τοὺς θεοὺς,
Ἐν τοῖς κύκλοις ἐμαυτὸν ἐνδεδυκότα
Ὀχῶν κύκλῳ τρέχοντα καὶ πολύμυθον:

quodque neque pictum neque fictum, facere. PVT. Quid illud obſecro? CATH. Per planitiem ſcando: tolli me ſentio, nec tamen attollor. Sed quouſque diſcurſus hos obimus? PVT. Quin iam greſſum referimus, aut firmamus. progredi certè vlterius vox ipſa vetat: tum fines Ars poſuit, & ternario circuitu vniuerſum Melos, ſiue concentum terminauit: partes etiam ſingulas, ſiue ſimplices Modulationes anguſtioribus limitibus ſtrinxit. *Vniuerſum Melos* voco fundum totius Symphoniæ & fundamẽtum, in quo voces omnes ad proportiones ſuas expenſæ iacent, & ad *μουσουργοὺς* propriè ſpectat. *Simplices Modulationes* ſunt voces hinc ſumptæ, & ſeorſim in quinq; lineis, earumq; ſpatiis expreſſæ, circa quas Lectio noſtra verſatur. Atq; hic duplex tibi Genus diſcernendum atq; vſurpandum, *Durum & Molle*. Diſcernendum ex adiecto ſigno. Moduli enim qui præfixum habẽt b, Generis Mollis ſunt: qui nõ habent, Duri. Vſurpandum, ſecundum hemitoniorum variationem. nam ſi vocis tuæ baſim in RE figas, & ad *διὰ πασῶν*, RE, MI, FA, SOL, LA, BI, VT, RE, aſcendas (in qua ſymphonia duo hemitonia inueniuntur;) incidit prius inter ſecundam & tertiam Notam, alterum inter ſextam & ſeptimã. Quod ſi verò illud ipſum *ἴσον* ſiue fundamentũ ad quattuor Notas attollas,

& inde vocem, Sol, La, Bi, Vt, Re Mi, Fa, Sol; alterum Genus, Durum videlicet efformas, incidit́q; prius hemitonium inter tertiam & quartam Notam posterius inter ſextam & ſeptimã. Iam verò ad legendas haſce Notas, trium litterarũ ſignis opus, C. F. G. In Genere Duro C indicat Vt. F Fa G Sol: In Molli, C Sol, F Vt, G Re. Cat. Quantum video in ſignis illis, aut in Notis ſic inuentis Ars tota conſiſtit, à quibus ſi vocem (Interualls ritè obſeruatis) per reliquas Notulas intẽdero aut remiſero, Harmonice Legero. Pvt. Omninò, ſed Modo tamen & Tempore obſeruato, Quæ à communi vſu petes. Hactenus enim per compendium te artis duxi, nunc quoniam viam publicam ingredimur, menytrũ poſco, & eo in rem meam: Menytrum, vti nouam hanc doctrinam nõ amés tantùm, ſed & tractes, exemplo, non meo dicã, ne pro imperio tibi prǽſcribere videar; ſed eorũ, quorum ego cauſsâ Muſicam & amando tracto; & tractando amo. Ii ſunt Florentivs & Carolvs Lavrini, fratres nõ modò nati, ſed facti morum venuſtate, laude Doctrinæ & Virtutis, bonarũ litterarũ ſtudio & peritiâ. Cat. Quod eſt facillimũ facis: incitas volentẽ. Quod ſuades, amplector, nõ tantum ne nobiliſſimorũ iuuenum nobile exemplum reiiciam, ſed vt vel ſic tandem Poëticæ non poſtremam partem ad Laurum conferam. Pvt. Id Genio & Honori tuo debes. Nũc ſurgamus, & reliquum amœnæ huius viæ, vmbris præeuntibus, conficiamus. Cat. Morem gero: & quod verbis feci, ipſa itione, in Septentrionem porrectâ, animum meum promo de Septem tuis Notis; in quas pedibus eo.

ERYCI PVTEANI

DE

DISTINCTIONIBVS

SYNTAGMA,

Publicè dictatum.

Adiuncta eſt

IVSTI LIPSI

De iiſdem Epiſtola.

Nobiliſsimo &

AD SVMMA NATO ADO-LESCENTI,

D. SEBASTIANO SALAZARIO,

Magni Inſubriæ Cancellarij Filio.

TV verò è Iuuentute iſtâ, Nobiliſſime Adoleſcens, ad frugem venies, ſi à ſtirpe & indole non deflectes.

Εἰ δή τοι σοῦ πατρὸς ἐνέστακται μένος ἠΰ.

[Homerus. *Siquidem tibi tui Patris inſtillata eſt indoles bona.*]

Magnus ille, & pariter beatus, qui te talem cum fratribus & inter fratres medium genuit; vt poſſis eſſe magnus. Sed Patrem nō laudo; in quo omnia excelſa, animi, corporis, & Fortunæ bona. te incito; vt per rectam hanc ſemitam litterarum pergas. Perges autem ſi, excuſſo vmbratico illo iugo, audire & audiri in publico adſueſcas. Ego te voco mi adoleſcēs: ſed à vanitate auoco, qua nouæ noſtræ Scholæ & Inſtitutiones hodie tument. Nam qui iſthoc modo erudiuntur, non magis ſapere poſſunt, quàm benè olere, qui in culinâ habitant: in publico autem veſtigia quædam videbis à veteribus preſſa. cuiuſcemodi hoc meum DE DISTINCTIONIBVS SYNTAGMA eſſe liuor ipſe fateatur: minutum ſcriptum; ſed magnum ſtudiorum tuorum fructum atque ornamentum. Vna

enim

enim interpunctio, ſcriptoris laus eſt; ſcriptionis interpres, lectoris fax, lectionis regula. ad ſummam, ſtili teſſera, & eruditionis: quam qui ſpernit, ignarus bonæ litteraturæ; qui negligit, imperitus habeatur. Pauci, ſi animaduertis, ſcribentium interpungunt: pauciores rectè. nam etſi notare vſu quiſpiam diſcit; rationem non diſcit. Tu Rationem hic habes, & ipſas Poſituras. illam noſce: has vſurpa. inuenies in re leui non leue momentum. Vale, viue, & patriſſa. Mediolani, IV. Eid. Maii, ꝏ 1561.

AMICE LECTOR,

PAVCA *iſta* DE DISTINCTIONIBVS, *ſi verba ſpectas, ſi rem, nón pauca (quæ tumultuario planiſſimè ſtilo ante dies paucos expreſſi, & dictaui) à paucis ad multos ego venire paſſus ſum: è Scholis in liberam & apertam lucem. Ego? imò vero ii ipſi, qui excipiendo hanc opellam ſibi, velut iure quodam, vendicarunt. Cur autem paſſi? vt, cùm calami ſui fidem timerent, nitidam correctamq́; potiùs, & communem; quam incorrectam, & priuatam haberent. Error certe ſcriptoris in procliui eſt, cum mens vagatur: ac vox dictantis pro errore eſt, cum minus percipitur. Tu fruere amice Lector: & hinc* DISTINCTIONEM *tibi, velut ex naſſa eſcam prome.*

ERYCI PVTEANI
DE
DISTINCTIONIBVS
SYNTAGMA.

PARVVM *mole quidem, magnū ſi commoda ſpectes*
Prodit opus, paruo magna labore ferens.
Quid namq;, & quomodò veteres ſcripſere, notarunt
Plures: hic veterum ſcripta notare docet.
Quid primùm obtinuit, modo quid vulgatior vſus
Comprobat, in dias luminis ecce venit
Oras: vtiq; nouis docta INTERPVNCTIO *ſcriptis,*
Et caſcis pariter lumen opemq; ferat.
Natus es ingenuis ſtudiis PVTEANE *iuuandis,*
Queis vigili cura nocte dieq; vacas.
Perge precor, faciliq; ad ſumma enitere greſſu,
Quo vocat Ingenium, quo vocat Eloquium.

G. HVYSMANNVS.

IN IDEM SYNTAGMA.

DVM *ſtatuis fines, quos circum oratio currit,*
Nullo fine, tuum, fers PVTEANE, *decus.*
Omne rapis punctum, dum dædala puncta reuoluis:
Sic pungis, Momus pungat vt ipſe, nihil.

ΤΕΤΡΑΣΤΙΧΟΝ.

Ρήτρα καὶ ἐπέων, ἀγαθὸν πρηκτῆρά τε ἔργων,
Ποιεῖ, Πυτεανόν σου λόγος εὐκτέανος
Κόμματα ταῦτα σέθεν κῶμον κωμάσδεται, ὄψιν
Παντὶ λόγῳ οὕτως παντοδαῆς ἔφερες.

G. P.

ERYCI PVTEANI DE DISTINCTIONIBVS SYNTAGMA.

CAPVT I.

Præfatiuncula de origine, neceſſitate, & partibus Diſtinctionum: Diuiſione, & Interpunctione.

A BRVTIS Natura hominem Ratione, & Oratione ſecreuit. hæc illius nuncia ſiue miniſtra, voce promit, & ſtilo enititur, quicquid in pectore prudentia concipit. Orationis enim ſcaturigo ab vno fonte animo, gemina manat; in aerem, & in ceram. iſthic, cum ipſo ſuſurro ſiue ſono dilabitur ac perit,

Nec retinent patulæ commiſſa fideliter aures,
Et ſemel emiſſum volat irreuocabile verbum:

hîc colligitur & durat. Vt autem dicenti recta Pronunciatio: ſic legenti DISTINCTIO neceſſaria eſt. illa auribus; hæc oculis capienda: vtraque, vt vim virtutemque ſermonis animo per partes ſuas ſiſtat & patefaciat. Vox quidem & pauſas ſuas habet, ſed Temporis: & calamus ſiue ſtilus, ſed INTERPVNCTIONIS. Aliàs,

ſi perpetuâ connexione cuncta ſcribuntur, obſcura fiant: vt ſi continuo ſpiritu efferantur. Diomedes Grammaticus ad rem: *Lectioni* POSITVRAS *accedere, vel* DISTINCTIONES *oportet, quas Græci θέσεις vocant: quæ inter legendum dant copiam ſpiritus reficiendi, ne continuatione deficiat.* Etenim vt in agris arandis iugerum diſcretiones neceſſariæ ſunt, & ſubſecantes lineæ, & lapides terminales: ita in ſcriptione, quam *exarandi* verbo Antiqui donauerunt, DIVISIONES, earumque NOTÆ.

CAPVT II.

Diuiſio, in Comma, Colon, Periodum. ſingula definita, & explicata.

DIVIDITVR autem Oratio vel in *Verba, Sillabas, Litteras*, Grammatica quadam lege: vel in *Periodos, Cola, Commata*, è Rhetorum præceptis. *Comma* vt Iſidorus explicat, *particula eſt(* tu Inciſum voca*) ſententiæ: Colon, membrum: Periodus, ambitus ſiue circuitus.* Exemplum è Cicerone, eidem ſcriptori citatum: *Etſi vereor Iudices*, Comma eſt. ſequitur aliud Comma: *ne turpe ſit pro fortiſſimo viro dicere incipientem timere*; & factum eſt Colon, quod etſi intellectum ſenſui pręſtat; pendet tamen oratio, donec Periodus, ſiue extremæ ſententiæ clauſula exprimatur. Pergo itaque, & protollo lectionem: *minimeq́; deceat, cum T. Annius Milo ipſe magis de Reip. ſalute, quam de ſua perturbetur, me ad eius cauſſam parem*

animi magnitudinem afferre non poſſe: tamen hæc noui iudicii noua forma terret oculos, qui quocumque inciderint, veterem conſuetudinem fori, & priſtinum morem iudiciorum requirunt. Ecce tibi periodum concluſam: id eſt, orationem numeris abſolutam, & ſenſu perfectam, & intellectu facilem. Talis enim eſſe debet. Quinctilianus: *Periodus ſenſum concludat; ſit aperta, vt intelligi queat; non immodica, vt memoria contineri.* Addo, non immodica, vt decorè pronunciari; ne ſpiritus cum detrimento vocis torqueatur. Moneris ab Iſidoro: *Periodus autem longior eſſe non debet, quàm vt vno ſpiritu proferatur.* De Periodo igitur ſic cenſe. Sed Cola, & Commata orationes imperfectas, &, vt ita dicam, laborantes eſſe. Partes enim illius ſunt, id eſt, orationis perfectæ, & ex partibus perfectæ. Hinc certè Græcorum definitiones ſunt: Κόμμα ἐστὶ τοῦ Κώλου ἔλαττον. *Inciſum membro minus eſt:* & Κῶλόν ἐστι τὸ ἕτερον μέρος περιόδου. *Membrum altera pars circuitus eſt:* ſcilicet quando oratio bimembris; quam inter elegantias Auctor ad Herennium habet: *Membrum orationis adpellatur res breuiter abſoluta ſine totius ſententiæ demonſtratione, quæ denuò altero membro orationis excipitur.* Vt autem ab origine rem repetam, & in verba pauca includam, E Litteris Sillaba fit, è Sillabis Verbum, è Verbis Comma, è Commatibus Colon, è Colis Periodus: etſi tamen non perpetuò, in Medio præſertim, & Infimo Charactere dicendi. Nam vti eadem dictio interdum littera, ſillaba, & verbum eſt: exempli cauſâ in hac ipſa Præpoſitione E: ſic eadem oratio, Comma, Colon, ac Periodus eſt.

CAPVT III.

Interpunctionis partes deinceps expreſſæ ac deſcriptæ: Diſtinctio, Subdiſtinctio, Media Diſtinctio. Diomedi obiter manus admota.

DE *Diuiſione* ſatis ſuperque: ad ipſam *Interpunctionem* tranſeo. eæ Notæ ſiue puncturæ ſunt, quibus orationis illæ partes afficiuntur; à Grammaticis *Diſtinctiones* ſiue *Poſituræ* dictæ. Iſidorus ſcribit: POSITVRA *eſt figura ad diſtinguendos ſenſus per Cola, & Commata, & Periodos. quæ dum ordine ſuo apponitur, ſenſum nobis Lectionis oſtendit. Dictæ autem Poſituræ, vel quia punctis poſitis annotantur; vel quia ibi vox pro interuallo diſtinctionis deponitur. Has Græci* θέσεις *vocant, Latini Poſituras.* Sunt autem tres: *Subdiſtinctio*, & ad Comma refertur; *Media Diſtinctio*, & ad Colon; *Vltima Diſtinctio*, ſiue *Diſtinctio* (nam ſpecies iſta generis quoque nomen ſibi vendicat) & ad Periodum. Idem Iſidorus: *Prima Poſitura ſubdiſtinctio dicitur; eadem & κόμμα. Media Diſtinctio ſequens eſt; ipſa & κῶλον. Vltima Diſtinctio, quæ totam ſententiam claudit; ipſa & περίοδος.* Subdiſtinctio, Græcè ὑποστιγμὴ, Diomedi definitur, *Silentii nota legitimi, quâ pronunciationis terminus, ſenſu manente, ita ſuſpenditur; vt ſtatim id quod ſequitur ſuccedere debeat.* Mèdia verò diſtinctio, ſiue Mora Græcè μέση στιγμὴ, *Leuis in continuatione ſenſuum interpoſita diſcretio; legiti-*

ma

mæ Diſtinctionis, Subdiſtinctioniſque medium obtinens locum: ita vt nec perfecta in totum, nec omiſſa videatur; ſed ſignificatione immorandi alterius deſideret principium ſenſus; & hoc ſolummodo ſeruat officium, vt legentis ſenſum breuiſſima reſpiratione refoueat, & nutriat. Diſtinctio denique, Græcè τελεία, *Silenti nota conſenſu* (corrigo obiter, & mox item corrigam *cum ſenſu*) *terminata.* Sed occaſione Diſtinctionis, terminus mihi Periodi, imò Capitis eſto.

CAPVT IV.

Modus interpungendi quis apud Antiquos. Diomedis, & alter Iſidori locus correctus & reſtitutus.

INterpungendi verò ritus primùm nullus; deinde alius à noſtro ac diuerſus. Nullum fuiſſe, quod quidē ad poſituras has attinet, Inſcriptiones veteres apertè teſtantur, quæ nulla omninò puncta, aut ad ſingula verba repræſentant. imò nullum fuiſſe non obſcurè Quinctilianus innuit *De lectione pueri* ſcribens. *Supereſt lectio, in qua puer vt ſciat vbi ſuſpendere ſpiritum debeat, quo loco verſum diſtinguere, vbi claudatur ſenſus, vnde incipiat; quando attollenda, vel ſummittenda ſit vox; quid quoque flexa, quid lentius, celerius, concitatius, lenius dicendum, demonſtrari niſi in opere ipſo non poteſt.* Poſtquàm verò notare Docti cœperunt, ſolis & ſingulis punctis diuerſimodè locatis ſingulas partes ſignabant: Comma, pun-

ĉto ſub verſu; Colon, puncto in medio verſu; Periodum; puncto ſupra verſum. Exempli cauſsa Ennianum illud repræſento:

HOMO QVI ERRANTI COMITER MONSTRAT VIAM.
QVASI DE SVO LVMINE LVMEN ACCENDAT FACIT.
NIHILOMINVS IPSI LVCET CVM ILLI ACCENDERIT.

Locus Diomedis de ſtigmatis hiſce clarum id ipſum faciat, ni ſtigmatias ipſe: certè in exemplaribus quæ vidi, & è LVD. SEPTALII optimi doctiſſimique hominis lucuienta bibliotheca ſumpſi. Lectio ita concepta eſt: *Diſtinctio quidem eſt appoſitio pũcti, non finiti ſenſus, vel pendentis mora, quæ locis ponitur tribus. Summo conſenſum terminat, & vocatur finalis a nobis, a Græcis τελεια, media cùm reſpirandi ſpatium legenti dat, & dicitur media Græcè μέση cum lectionis interruptum tenorem aliud adhuc illatura ſuſpendit & vocatur a Græcis ὑποστιγμὴ, à nobis ſubdiſtinctio.* An guttam boni ſenſus videas? Confuſio, mehercules, & tenebræ ſunt; ſine diſtinctione Diſtinctio. Itaque reſcribo, & illuſtro, niſi me coniectura fallat: *Diſtinctio quidem eſt appoſitio puncti, nota finiti ſenſus, vel pendentis mora. quæ locis ponitur tribus:* SVMMO, *cùm ſenſum terminat, & vocatur Finalis a nobis, a Græcis* τελεία. MEDIO, *cum reſpirandi ſpatium legenti dat, & dicitur Media, Græcè* μέση: IMO, *cum lectionis interruptum tenorem aliud adhuc illatura ſuſpendit, & vocatur a Græcis* ὑποστιγμὴ, *a nobis Subdiſtinctio.*

Feci

Feci è *non*, *nota*; niſi placeat, quod poſtmodùm in editione Cæſarii repperi: *Diſtinctio quidem eſt appoſitio puncti, finiti ſenſus vel pendentis nota.* Feci itẽ ex *conſenſum*, *cum ſenſum*, diuulſis dictionibus, quę malè coiuerãt. è *media*, medio, vt ſubintelligas *loco*: vocem *imo* in periodo ſepultam ac intermortuam excitaui, verbis ipſius Diomedis. Is paullò pòſt amplius notas illas notans, ait, Subdiſtinctionis *punctum ſub verſu poſitum*: ſed quid hoc aliud, quàm *imum?* Suggeſtorem etiam Donatum dono: qui pauca, ſed proba: *Diſtinctio eſt, vbi finitur plena ſententia: huius punctum ad ſummam litteram ponimus. Subdiſtinctio eſt, vbi non multum ſupereſt de ſententia; quod tamen neceſſariò mox inferendum ſit: huius punctum ad* IMAM *litteram ponimus. Media eſt, vbi ferè tantum de ſententia ſupereſt, quantum iam diximus; cùm tamen reſpirandũ: huius punctum ad mediam litteram ponimus.* Largus alienis verbis ſum, & tamen proferre Iſidorum quoque lubet, cùm vt doctrinam hanc ſtabiliam; tùm vt eumdem ſimili & agnato mendo, quod in Diomede obrepſerat, liberem. De iiſdem Poſituris, *Vbi*, inquit, *in initio pronunciationis necdum plena pars ſenſus eſt, & tamen reſpirare oportet. fit Comma, id eſt, particula ſenſus; punctúmq; ad vnam* (reſcribe *imam*) *litteram ponitur, & vocatur Subdiſtinctio, ab eo, quòd punctum ſubtus, id eſt, ad vnam* (denuò reſcribe *imam*) *litteram accipit. Vbi autem in ſequentibus iam ſententia ſenſum præſtat, ſed adhuc aliquid ſupereſt de ſententiæ plenitudine, fit Colon; mediamq; litteram puncto notamus, & Mediam Diſtinctionem vocamus quia pũctum ad mediam litteram ponimus. Vbi verò iam per gradus pronunciando plenam ſen-*

tentiæ clauſulam facimus. fit Periodus; punctumq́; ad caput littera ponimus, & vocatur Diſtinctio, id eſt diſiunctio; quia integram ſeparat ſententiam. Hoc quidem apud Oratores. Cæterùm apud Poëtas, vbi in verſu poſt duos pedes ſillaba remanet, Comma eſt; quia ibi poſt ſcanſionem præciſio verbi facta eſt. Vbi verò poſt duos pedes de parte orationis nihil ſupereſt, Colon eſt. Totus autem verſus Periodus eſt. Quam differentiam non extendo, aut proſequor. cùm nec Grammatici nimis fecerunt.

CAP. V.

Quæ poſituræ hodie: in Commate, & Colo. Hoc diuiſum in Maius, & Minus.

INTERPVNCTIO iſta ſic aliquando fuit, ſed fuit: mutata aut neglecta, cùm in characteres Latinos Barbaries impetum fecit. Quid mirum? cum veſte fimbria perit. Benè tamen; quòd non ipſum Diſtinctionis corpus, membraque Orationis conuulſa & fracta. quæ in noſtrum hoc æuum reſeruata, aliam Notarum formam induerunt; ſiue quia prior euanuerat, ſiue vitio innouandi. Tædium enim à longiori vſu:

Poſteriorq́; ferè melior res,

Itaque quæ hoc tempore Poſituræ obtinuerunt, ordine pango, & pungo. *Comma* dextera ſemicirculi parte, velut virgula, ſeparatur & cæditur: hoc modo, idque interdum poſt ſingula verba, vndante quaſi lectione; interdum poſt coniuncta, quæ neceſſariò conſtruuntur. Poſt Singula, Salluſtius diſpungendus: *Cæterùm auaritia bellua fera, immanis, intolleranda eſt: quò intendit, oppida, agres, fana, atque domos vaſtat.* Poſt coniuncta Cicero: *Neq; enim*

enim poſſet aut Hala ille Seruilius, aut P. Naſica, aut L. Opimius, aut C. Marius, aut me Cos. *Senatus non nefarius haberi; ſi ſceleratos ciues interfici nefas eſſet.* Sic ſcribe; imò ſic effer, ne fruſtrà ſcribas. Effer; vt ſigna Vox ſequatur. Sed *Colon* bifariam exprimitur, vt ſpecies eius diſparamus: *Maius*, & *Minus*. Hoc virgula appunctatâ: ſic; in Seiunctis, Oppoſitis, iiſque omnibus quæ Commatis & Coli media, vt ſic dicam, videantur. Iſtud, *Maius* inquam, gemino puncto: ſic: in ſimilitudinibus, aliiſque quæ ratio ſiue vſus ad plenum membrum produxit. Senec. Tragicum ſic interpunctum videas: *Vt alta ventos ſemper excipiunt iuga, Rupemq́; ſaxis vaſta dirimentem freta; Quamuis quieti verberant fluctus maris: Imperia ſic excelſa fortunæ obiacent.* Exempla plura quorsùm adcumulo? E Cicerone miſtum Maioris Minoriſque do imaginem: *Eſt enim hæc, Iudices, non ſcripta; ſed nata lex: quam non didicimus, accepimus, legimus; Verùm ex naturâ ipsâ arripuimus, hauſimus, expreſſimus: ad quam non docti; ſed facti: non inſtituti; ſed imbuti ſumus.*

Cap. VI.

De notâ Periodi. Ratio Maiuſculæ, & Minuſculæ. Nonnulla quæ ab Antiquis Diſtinctione, à nobis Mediâ Diſtinctione ſignari.

Periodvs punctum dumtaxat habet, notam illam priſcam; etſi non è more penitùs priſco. Olim enim ad caput litteræ, ſummo loco: hodiè ſine vllo eiuſmodi adſpectu, quē exiles ſerpenteſq; characteres noſtri excludunt. Nam ſi extra lineā deprimas punctum, aut extollas; volantibus

apicibus commiſcetur & fugit. Romani verò, qui grandes illas & quadratas litteras ſine apicibus formabant, differentiam triplicis puncti ſolo loco ſiue (vt proprio vocabulo vtar) *Poſiturâ* commodè faciebant. Nos vero dupliciter hodie Diſtinctionem iſtam figuramus: *cum Maiuſculâ, & ſine eâ.* Reliquæ enim orationis partes Minuſculâ ferè ducuntur. *Cum Maiuſculâ*; quando ſententia penitùs perfecta eſt, nec ſequentia proſpicit: *ſine eâ*; quando perfecta quidem, ſed nouum ex ſe ſenſum gignit, cui incumbat. atque huiuſmodi Periodum, inter Colon & Periodum medium quemdam locum obtinere dixerim; quem inter Comma & Colon, Minus Colon. Pro exemplo Salluſtii verba ſunto: *Omnis homines, qui ſe ſe ſtudent præſtare cæteris animalibus, ſummâ ope niti decet, ne vitam ſilentio tranſigant, veluti pecora; quæ Natura prona, atq; ventri obedientia finxit. Sed noſtra omnis vis in animo, & corpore ſita eſt. animi imperio, corporis ſeruitio magis vtimur. alterum nobis cum Dis, alterum cum belluis commune eſt.* Perperàm autem in hiſce Mediâ Diſtinctione vtare; imò contra Antiquorum vſum, qui manifeſtò Diſtinguebant. In hiſce inquam, nonnulla enim excipio, atque adeò excepi; quæ à plenâ Diſtinctione ad Mediam vſus recentior traduxit. Itaque, quod Diomedes præcipit, *Diſtinguere autem oportet ante Similitudines, quas Græci παραβολὰς vocant; & ante Voces Redditiuas, quas illi ἀνταποδόσεις; & ſi quando à perſonâ ad perſonam trãſitus fuerit factus.* id verò minimè Diſtinguimus; ſed, quod ſubiicit: *& ante* AVTEM *Coniunctionem, ſiquidem non ex abundanti ponitur; & ante Caſum Vocatiuum; & ante* SED, *& ante* QVONIAM, *& ante*

& ante TVNC,*ceſſante Redditiuâ, ſed præpoſitis ſuperioribus*. quæ ſi cautio deſit, etiam obligatio Diſtinguendi.

CAP. VII.

De notis Interrogationis, Emphaſis, & Parentheſis: eas penitùs nouas eſſe. Breui clauſula Syntagma commendatur.

POST Periodum denuò reſpiro & quieſco; imò verò lorum capio, & paratam hanc inſcendo trigam, *Interrogationis, Emphaſis, Parentheſis*; vt pauxillulum hoc pulueris, quod reliquū eſt emetiar, & curriculò transferar ad metam. Noua cura, nouam hâc moleſtiam dedit: parco dicere. Veteres enim Interrogatiua, Diſtinctione; reliqua, Mediâ Diſtinctione exprimebant. Ait enim Diomedes, Diſtinguendum eſſe, *& ante Interrogatiua, & poſt Interrogatiua*. Idem de Mediâ Diſtinctione: *Cauſſæ huius Diſtinctionis ſunt, Primùm, ne confundantur, quæ Δίκωλα, & τρίκωλα ponuntur. Deinde, vt actus verborum emineat & luceat, qui ex aliquo moueatur affectu, vel indignatione, vel miſeratione collata, vel certè cum quâdam arctatione ſermonis; quæ ἐμφατικῶς à Poëtis congeruntur.* Sed antiqua amplius non me tenent: noua, aut nouata recipiunt, & ipſa (hic rerum curſus eſt) à Poſteris antiquanda. Notare itaque *Interrogationem* puncto & flammulâ placuit, ad vehementiam ſermonis indicandam: ſic? & nonnunquam ad ſingula pænè verba; nonnunquam ad ſentētiæ dumtaxat finem. Priſci ſcriptores hoc ſignū à nobis accipiunt. Horatius: *Damnoſa quid non imminuit dies*? Cicero: *Vobis non modò inſpectantibus, ſed etiam armatis, & huic*

iudicio præſidētibus, hæc tanta virtus ex hac vrbe expelletur? exterminabitur? eiicietur? Clariſſimus I. Lipsivs Doctor meus, & totius Antiquitatis Atlas præmittere flammulam puncto in ſcribendo ſolet: ſic ›. quam ego formam, vel viri cauſa, veneror & imitor. *Emphaſis* nota, ſub qua Exclamandi, Admirandi, Optandi, ſimileſque formulas comprehendo. punctum eſt, ſtrictam lineolam, velut aculeum ſuſtinens: hoc modo! *O tempora! ò mores!* Item,

—tantaéne animis Cæleſtibus ira!

Parentheſis fiſſo & diuulſo circulo includitur, & à reliquo orationis corpore ſeparatur: ſic( ) In Cicerone exemplum repræſento: *Vtinam Di immortales feciſſent (pace tuâ Patria dixerim. metuo enim ne ſcelerate dicam in te quod pro Milone piè) vt P. Clodius non modò viueret, ſed etiā Prætor, Conſul, Dictator eſſet, antequam hoc ſpectaculum viderem!* Hęc Interpoſitio, ſi locum inter duo Inciſa occupat; ſubdiſtinctionem tollet. Si verò inter duo Membra, Mediam Diſtinctionem non tollet, ſed protollet ad ſemicirculum finalem. hic enim & vocis Mora poni, & Coli pronunciatio flecti debet; vt ſequentia, non tamquam à Parentheſi; ſed à Membro diſtinguantur. Si denique inter duas Periodos; ipſa, poſitis lunulis, Periodus fiet, Diſtinctionemque adſumet.

De distinctionibvs hæc habui, & tumultuario quodam labore congeſſi, vt dictarem: vſum (fidenter dicam) apud vtentem, atque delectationem habitura, ſi Orthographia acceſſerit; quam ab aliis, ò mi Auditor, ò mi Lector, petes.

TYPOGRAPHVS LECTORI.

IVSTI LYPSI De Diſtinctionibus Epiſtolam, *velut nouam facem adiungimus, illam iam publicè ab auctore ipſo accenſam; vt ſub arbitrio gemini luminis vias illas, anfractus, & circuitus Stili clariùs diſcernas, faciliùs inſiſtas. Adiungimus autem: cur non præponimus? vt lectionis tuæ ordo, Lector, creſcat; & poſt Diſcipuli opinionem, Doctoris ſententiam; poſt illius conatum, huius vires agnoſcas. Salue.*

IVSTI LIPSI DE DISTINCTIONIBVS EPISTOLA.

HVBERTO AVDEIANTIO.

IN domum meam cùm venturus ſis (ita vterque volumus:) quid præcipui muneris tui futurum, non ignoras. Prædixi. à manu, lectione, & ſtudiis mihi eris: alîus functionis, quę ab ingenio aut inſtituto tuo diſcordet, immunis. In excipiendo aut deſcribendo, dixi Orthographiam aliquam noſtram ſequi & ſcire te debere: Sed & vſum Diſtinctionum, qui nobis frequentatur. De iſtis hauebas diſcere; & quanquam ad quædam in publico Dictata te remitterem, tamen ecce ipſe operā hanc tibi iterùm ſubii, & ſcripto complexus ſum quidquid huius rei, pro meo ſenſu eſſet. Lege, ſequere & vſurpa. *Diſtinctio* duplex, *Sermonis* & *Scripti*. Illa, *quam in pronunciando adhibemus*, & *per interualla ſuſtinemus, ſuſpendimus, aut deponimus ſermonem.* Comma ſuſtinet, Colon ſuſpendit, Periodus deponit. *Hæc virtus Diſtinguendi* (ait Fabius) *fortaſſe ſit parua, ſine quâ tamen eſſe alia nulla in agendo poteſt.* En momentum, quod in Sermone habet: quid ſi maius etiam in Scripto dicam? Nam hercules confuſa

tota

tota lectio & intellectio, niſi notæ ſuæ diuidant & quaſi manu ducant. Quid igitur ea eſt? *Notandi certa ratio, quâ ſecamus & partimur ſcriptionem.* Ea quæ veteribus fuerit, quærunt: ego amplius, an fuerit, quæro. Nam priſca omnia monumenta, lapides, tabulæ, ęra legum aut orationum: in quibus omnimoda adhiberi ea potuit: nullam præferunt aut habent. Niſi hanc tamen, qua ſingula verba punctis ſuis diſparant & ſecernunt: ſed punctis vniuſmodi ſemper & pari forma. Quæ res, vt verum fatear, turbet magis & ſiſtat lectorem, quàm transferat & adiutet. Quod de lapidibus dico, ad libros etiam priſcos traho: nec in iis Diſtinctionum illæ variantes notę. Vt alios omittam, exſtant nobiles illæ Pandectæ Etruſcæ, à Iuſtiniani æuo: quære, non dabunt. Quid ergò? ante Iuſtiniani æuum non fuerunt? mox videbo: Sed tamen antiquitùs omnino, haut puto. Atqui Cicero & alii videntur agnouiſſe. Vt Craſſus apud eum loquens inducitur: *Non librariorum notis, ſed verborum & ſententiarum modo, interpunctas clauſulas in orationibus veteres eſſe voluerunt.* En *notas à librariis*, & quidem in *clauſulis*, & gratia interpungendi. Idem pro Muræna, in Iuriſconſultos illudens: *eos in ſingulis litteris, & interpunctionibus verborum occupari.* Significat ſenſum mutari, & cautionem vel cauillum eſſe, ex interpunctis. Quid Seneca, nonne clarè? *Nos*, inquit, *etiam cum ſcribimus, interpungere ſolemus.* Ecce *interpuncta*, & quidem *ſollemnia in ſcribendo*. Hæc ſiſtant, aut via illa ſententiæ eiiciāt: ſed neſcio an prouidum & ſagacem. Nam prior Tullii locus poſſit planiſſimè altrouerſùm duci, quaſi dicat Veteres ideò non vſurpaſſe in clauſu-

lis interpũcta, ne ea potiùs, quàm modum & modulum, in verbis conſiderarent. Locus alter, dicat Iuris interpretes in minutis occupari, ſcrutari in contractibus apices litterarum, & puncta verborum: quia nempe ambigua ſæpè hæc iſta, & ad anteriora aut ſequentia ducenda. Id enim eueniebat in illis ſolitariis punctis, quæ verba, vt dixi, ſingula, non membra aut ſenſus ſecernebant. In Senecâ hæreo. & an dicit, ſpiritum ſtilumq́ue hominis naturaliter etiam pauſare in ſcribẽdo, & interquieſcere cum ſententia: non rapidè ſemper, & torrentis vicem, ferri? Profectò dicit: vide. Nam tota eius diſſertatio eſt, contra præcipites illos & effuſos in loquendo, & curſu verba conuoluentes. Quando igitur origo? nam res tam vtilis, &, quod caput, tam obuia, ad quam Natura ipſa ducit, non debuit, non potuit diu quæri. Dicat aliquis ſub Hadriano cœpiſſe. quia in Suida lego de Nicanore quodam Grammatico eius æui, ſcripſiſſe περὶ στιγμῆς τῆς καθόλου βιβλία ἕξ: *De interpunctione in genere libros ſex:* itemq́ue partitè, περὶ στιγμῆς τῆς παρ' ὁμήρῳ, καὶ τῆς παρὰ καλλιμάχῳ: *De interpunctione apud Homerum, & apud Callimachum:* neque aliud egit aut ſcripſit, ita vt per iocum στιγματίας, *Interpunctus* aut *Compunctus* (ſeruile conuicium eſt) vocaretur. Potuit igitur tunc agitari de inducenda, etſi nondum vulgò inducta. Certiſſima, quam reperio, mentio eſt in Diomede Grammatico: qui *appoſitionem puncti* (ita loquitur) in triplici differentia agnoſcit. Differentia eſt, quæ clariùs apud apud Caſſiodorum ſic expreſſa: *Sed vt his omnibus addere videaris ornatum, Poſituras quas Græci θέσεις vocant, id eſt puncta breuiſſima pariter & rotunda,*

& pla-

& planiſſima, ſingulis quibuſque pone capitibus, præter translationem S. Hieronymi, quæ colis & commatibus ornata conſiſtit. quoniam illuſtrem faciunt orationem, quando ſuis locis aptata reſplendeat. Nam ſi corpus noſtrũ indiget per membra cognoſci, cur lectio, cùm ſuis partibus videatur eſſe diſtincta, confuſa relinquitur? Iſtæ quidem Poſitura ſeu Puncta, quaſi quædam viæ ſunt ſenſuum, & lumina dictionum, quæ ſic lectores dociles faciunt, tanquam ſi clariſſimis expoſitoribus imbuantur. Prima eſt, Media; ſecunda, Subdiſtinctio; tertia, Plena. Quas a maioribus noſtris ideò conſtat inuentas, vt ſpiritus longâ dictione fatigatus, vires ſuas, per ſpatia decreta (ſiue *diſcreta*) *reſumeret. Quas ſi maxis cupidus lector agnoſcere, Donatum lege, qui te poſſit de hac re, breui compendio inſtruere.* Pleraque omnia hîc habes: Nomen, Vſum, Diſcrimen. Nam veteres *Poſituras* vocarunt: atque ita Iſidorus. *Poſitura*, inquit, *eſt figura ad diſtinguendos ſenſus per Cola, & Commata, & Periodos. dicta, vel quia punctis poſitis annotantur; vel quia ibi vox, pro interuallo diſtinctionis, deponitur.* Ex nomine nouitio (hoc quidem ſenſu) vides rem non eſſe perantiquam. Addit vſum, qui liquet. Diſcrimen deinde, triplicem eam eſſe, *Mediam, Subdiſtinctionem, Plenam.* Iſidorus autem ita, *Sunt tres Poſituræ. Prima Subdiſtinctio dicitur: eadem & Comma. Media diſtinctio ſequens eſt; ipſa & Colon. Vltima diſtinctio, quæ totam ſententiam claudit: ipſa eſt Periodus.* Talia Diomedes: & conſentiunt etiam in Notis, quæ, Iſidori verbis, ſunt iſtæ. *Vbi in initio pronunciationis necdum plena pars ſenſus eſt, fit Comma: Punctumq́ ad imam litteram ponitur. & vocatur Subdiſtinctio, ab eo quod*

Punctum ſubtus, id eſt ad imam litteram accipit. Vbi autem in ſequentibus iam ſententia ſenſum præſtat, ſed adhuc aliquid ſupereſt, fit Colon, mediamq; litteram puncto notamus: & Mediam diſtinctionem vocamus, quia Punctum ad mediam litteram ponimus. Vbi verò iam per gradus plenam ſententiæ clauſulam facimus, fit Periodus: Punctumq; ad caput litteræ ponimus, & vocatur Diſtinctio. Vbi vides aliam à noſtra Diſtinctionem fuiſſe, quod ad notandi poſitum aut ſignum. Nam idem Punctum manebat, ſed locis variabat. In fine Caſſiodorus remittit ad Donatum: & ſunt eadem iſta etiam hodie in illo mutilo & fracto. quid opus verba reddere? Nos variaſſe iſto æuo, non ignoras. & viros doctos pleniùs paullò diſtinxiſſe, in *Comma. Semicolon, Colon, Periodum. Comma*, vbi minima reſpiratio eſt, & Semicirculo notamus,. *Semicolon*, vbi paullò maior nec ad Colon tamen accedit, notamusque;. quod locum ſæpè habet in *Contrariis*, aut *Diſiunctis*, aut varia *Partitione*. *Colon* autem, ſententia in parte perfecta, ſed etiã creſcente, & ſignamus duo puncta:. At *Periodi* nota eſt punctum, longæ ſiue breuis. Nam & breues Periodi ſunt (in epiſtolis creberrimè) quaſi membra: & hæc ipſa Punctus ſignet: Sed cum diſcrimine, vt grandiore capitali littera non excipiantur. Iſta de Diſtinctione veteri, & noſtra, ſed in vna Periodo aut ſenſu. Eſt alia, quæ veterum fuit, nunc deſiit, meo voto reuocanda. Per verſus libros diuidebant, & curioſè librarii ſubnotabant: quòd vetus eſſe, & ab Aſconii, id eſt Claudii æuo, apparet. Nam is in Commentariis, verba Ciceronis cùm citat & aduocat: *Verſu*, inquit, *a primo* D C C C L. Item: *Verſu*

circiter ∞. XI. iterumque: *Circa verſum à primo* LXXX. Verſus appellat: vt & Græci στίχους. Nam ita Diogenes de Ariſtotele: *Libros eius omnes continere* μυριάδας στίχων τέτταρας καὶ τετταράκοντα πρὸς τοῖς πεντακισχιλίοις καὶ διακοσίοις ἑβδομήκοντα: *quadringenta quadragintaquinque millia verſuum, itemque ducentos ſeptuaginta.* Itē de Chryſippo, qui πολυγραφώτατος fuit, *in diem ſcripſiſſe verſus quingentes.* Plinius de Zoröaſtre: *vicies centum ab eo millia verſuum condita.* Galenus, *Lyci cuiuſdam commentarium ſe legiſſe, adeò prolixum, vt quinque millia verſuum contineret.* In Diuo Hieronymo, epiſtola ad Magnum, oratorem Rom. *Scripſerunt contra nos Celſus atque Porphyrius: priori Origines, alteri Methodius reſponderunt. Quorum Origenes octo ſcripſit libros, Methodius vſque ad decem millia procedit verſuum.* Iterum ad Damaſum, Epiſcopum Rom. *Quos mihi iampridem dederas Lactantii libros, ideò non libenter lego, quia & plurimæ epiſtolæ in eis vſque ad mille ſpatia verſuum tenduntur.* Denique Iuſtinianus in Pandectis ſuis *quindecim myriades verſuum* eſſe. Ex quibus omnibus liqueat, certam & perpetuam diſtinctionem in Verſus fuiſſe, in omni volumine & deſcriptione reperiendam. Sed fuerúntne igitur veri Verſus, ſiue lineæ? Hæremus. Si fuiſſent; quomodo in membrana alia atque alia ſic caderent? quomodo in littera maiore aut minore, vt ſolet? Niſi quis putat aut variaſſe per libros: aut certos modulos cuique volumini tributos, quos velut lege ſeruarent. Tale aliquid Iſidorus: *Quædam nomina librorum apud antiquos certis modulis conficiebantur. breuiore*

formâ Carmina atque Epiſtolæ, at verò Hiſtoriæ maiore modulo ſcribebantur. An ſatis huc faciat aut firmet, neſcio: poſſit tamen aliquis & Verſus explicare membra minuta, & ſectiones ſic inſtitutas. Hieronymum auctorem habeat. qui alibi *Prophetas verſibus deſcriptos* à ſe fatetur: & communiter de libris Sacris, *Siluam nominum, ſenſuumque barbariem per Cola verſuum digeſſiſſe.* Neque aliud ſanè vult, quàm quod Caſſiodorus: *Primum D. Hieronymum, propter ſimplicitatem fratrum, colis & commatibus ordinaſſe translationem ſuam.* Et idem alibi:*Translatio ſancti Hieronymi colis & commatibus ornata conſiſtit.* Ergo idem iſti *Verſus* (Hieronymo quidem) quod *Cola* & *Commata*: & quid autem iſta? nil niſi *Membra*, & *Sectiones.* Nam ſic hodieque *Biblia* illa *Sacra* vtiliter legimus diſtincta, & ipſi *Verſus* appellamus. Notat autem idem ſanctus Scriptor, exemplo priſco ſe hoc feciſſe: *quia idem,* inquit, *in Demoſthene & Tullio fieri ſolet, vt per Cola ſcribantur & Commata.* Caue acceperis de Interpunctis, eo nomine: fallêris. quod dixi intellegunt: & ita Demetrius definit, *Colon, aut ſimplicem Periodum, aut Compoſitæ periodi partem.* Ita Cicero *Commata* Sententias acciſas & breuiores, Sed plenas: ita & Hermogenes genus tale ſermonis, κομματικὸν καὶ διαλεκτικὸν appellat. Hæc igitur fuiſſe videntur. Si non; vt nunc ſint, & exemplum illud Hieronymianum vſurpetur, conſilium meum ſit & votum. Valdè ex vſu lectorum, & eorum qui excerptum aut ſubnotatum aliquid volũt, hoc eſſet. Cum ecce Liuium,

uium, Ciceronem, tales, non niſi per libros aut orationes diuiſos habemus: & longum nec promptum in totis iis aliquid quærere; facile & obuium, ſi Verſus deſignarent. Induſtrius aliquis Vir facere debeat, & Typographi imitari.

Vale, & ad nos quàm maturrimè veni.

FINIS.

W

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE